

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Náročné životní situace, se kterými
se setkávají uprchlíci
z Afghánistánu žijící v České
republice**

Pavla Jenková

Katedra Sociálně - pedagogická
Vedoucí práce: Mgr. Lucie Hubertová
Sociální práce B7508 – Pastorační a sociální práce

Praha 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Náročné životní situace, se kterými se setkávají uprchlíci z Afghánistánu žijící v České republice“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 24.11.2009

Pavla Jenková

Bibliografická citace

Náročná životní situace, se kterými se setkávají uprchlíci z Afghánistánu žijící v České republice: Bakalářská práce / autor: Pavla Jenková; vedoucí práce: Mgr. Lucie Hubertová -- Praha, 2009. – 86 str.

Anotace

Tato práce se zabývá aktuálním tématem uprchlíků z Afghánistánu žijících v současnosti na území České republiky. Snaží se reflektovat náročnou situaci, se kterou se setkávají ve své vlasti, během cesty a nového života v hostitelské zemi. Opírá se o reálné výpovědi několika afghánských uprchlíků, popisuje jejich prožívání a potíže spojené s jejich osudy.

V praktické části je zhotoven dotazníkový výzkum, který prakticky zkoumá náročnou životní situaci tak, jak je samotní uprchlíci z Afghánistánu prožili a vnímají.

Na závěr práce je uvedeno srovnání s podobným studijním vzorkem z řad Iráckých uprchlíků, kteří taktéž v současnosti pobývají na území naší republiky. Vzhledem k malému reálnému vzorku populace nelze sice výstupy této práce považovat za všeobecně platné, ale mohou být vhodným námětem k dalším úvahám a možným zlepšením na úrovni naší sociální péče.

Klíčová slova

Uprchlíci, Afghánistán, azylová procedura, náročná životní situace, psycho-sociální potíže, dotazníkové šetření, porovnání výzkumů.

Summary

The thesis is titled “*Exciting situations in the Life of afghan Refugees in Czech Republic*”. The main objective of the theoretical part is to present the “exciting situations” with which the Afghan Refugees are in confrontation (in their homeland, during their travel to the host country, in Czech Republic during the Asylum process, and in the Czech society) and the consequences of these situations on the psychosocial environment of the refugees.

In the practical part, a questionnaire-based research is presented. This is focused on the “exciting situations” of the informants – the Afghan

refugees, living in Czech Republic. The research has practically confirmed the theoretical part concerned with these “exciting situations”. The end of the research is focused on comparing two studies on “exciting situations” – Iraqi refugees and Afghani ones; are there any similarities between the refugees of these two different countries? Or on contrary, differences lie ahead?

The research has included so small sample of informants that it cannot be used as an objective resource. It is created to be an example to reflex and support the theoretical part of the work, and to be a theme of better understanding and introduction of the presented issues.

Keywords

Refugees, Afghanistan, the process of asylum, exciting situations, psycho-social issues, questionnaire research, comparison of researches

Poděkování

Děkuji Mgr. Lucii Hubertové za odborné vedení, za připomínky a další cenné rady a podněty při vytváření této práce. Chtěla bych poděkovat i Masúdovi za jeho čas a pomoc při dotazníkovém šetření, a dále své sestře za korekturu.

Obsah

Úvod	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Afghánistán.....	10
1.1 Obyvatelé Afghánistánu a tradiční rodina	11
1.2 Náboženství.....	13
2. Války na území Afghánistánu.....	14
2.1 Sovětská invaze.....	16
2.2 Vývoj Afghánistánu po ukončení sovětské okupace	19
2.3 Vláda Tálibánu	20
2.4 Dnešní situace v Afghánistánu.....	24
2.5 Válka v Iráku versus válka v Afghánistánu	25
3. Být uprchlíkem.....	27
3.1 Definice pojmu „Uprchlík“	27
3.2 Opustit svou rodnou zemi	28
3.3 Útěk z Afghánistánu.....	28
3.4 Příchod do České republiky – azylová procedura.....	31
3.4.1 Azylová procedura	32
3.5 Problémy spojené s azylovou procedurou a životem v České republice.....	35
4. Psycho-sociální následky uprchlictví	40
4.1 Rizikové faktory v hostitelské zemi.....	42
4.2 Trauma	44
4.3 Posttraumatická stresová porucha (PTSP).....	46
5. Psycho-sociální pomoc pro uprchlíky.....	48
II. PRAKTICKÁ ČÁST	50
1. Význam a účel dotazníkového šetření.....	51
2. Vymezení klíčových pojmů	52
3. Metody sběru dat	52
3.1 Doba trvání výzkumného šetření	53
3.2 Personální zajištění	53
4. Soubor respondentů.....	54
5. Tvorba dotazníku.....	54
6. Zpracování dotazníků.....	55
7. Vyhodnocení dotazníků.....	56
8. Výsledky šetření	65
9. Porovnání výzkumů	67
10. Diskuze k výzkumu	72
Závěr	74
Seznam literatury.....	76

Internetové zdroje	77
Příloha č.1: Mapa Afghánistánu.....	79
Příloha č.2: Schématický model podmínek, které ovlivňují život uprchlíka/imigranta od Kristal-Andersson.....	80
Příloha č.3: Dotazník.....	81
Příloha č.4: Charakteristiky vzorku dotazovaných	84

Úvod

Uprchlíctví je téma velmi aktuální, a vlivem měnících se klimatických podmínek a neutichajících válečných konfliktů po celé Zemi, bude aktuálním i nadále. Uprchlíci jsou lidé, kteří si svůj osud dobrovolně nevybrali, naopak byli nuceni opustit všechno co měli a na čem jim záleželo. Mnoho z nich ztratilo své příbuzné, někteří i vlastní životy. Ti, co přežili útěk z rodné země a dostali se na bezpečnou půdu, na tom nemusí být o mnoho lépe než ti, kteří zahynuli. Žijí, ale jejich život není lehký – žijí s prožitými traumaty, v cizí zemi mezi cizími lidmi a většinou i v bídě.

Svoji absolventskou práci na Vyšší odborné škole Jabok jsem zaměřila na téma „Náročná životní situace, se kterými se setkávají uprchlíci z Iráku žijící v České republice“. Mé předpoklady, že uprchlíci zažívají během svého života velmi specifické, psychicky i fyzicky velmi náročné situace, se mi v mém výzkumu potvrdily. Lidé z Iráku utíkají ze své země z důvodu přetrvávající války, která se vede již od roku 2001, a jejím následkům, které má na život zdejších obyvatel.

V této práci jsem se zaměřila na uprchlíky z Afghánistánu žijící v České republice. Stejně tak jako Irák je i Afghánistán postihnut dlouhotrvající válkou, která negativně působí nejvíce na civilisty a ti často opouštějí své domovy a vydávají se hledat bezpečnější život za hranicemi vlastní země. Afghánští uprchlíci tvoří procentuálně nejpočetnější skupinu uprchlíků na světě. To byl hlavní důvod, proč jsem si zvolila tuto skupinu pro svoji bakalářskou práci.

Práce má dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části se zabývám Afghánistánem obecně – obvyklým životem rodin, náboženstvím a dále válkami, které byly hlavním faktorem pro odliv obyvatel ze země.

Je nesmírně důležité znát dobře kulturní a historické pozadí uprchlíků. Bez těchto vědomostí nemůžeme nikdy pochopit jejich osobité příběhy.

Během života v rodné zemi, při útěku i v nové hostitelské zemi se uprchlíci setkávají s náročnými životními situacemi. Teoreticky se snažím tyto náročné životní situace představit a popsat, a současně představit některé psychosociální následky uprchlictví.

Praktickou část tvoří dotazník – jeho tvorba a vyhodnocení. S jeho pomocí a s dosaženými výsledky, se pokusím prakticky dokázat jaké vlastně jsou ony náročné životní situace uprchlíků z Afghánistánu žijících v České republice a co jim je pomáhalo, nebo stále pomáhá, řešit.

Mým posledním úkolem bude porovnat výsledky dotazníkového výzkumu o uprchlících z Iráku a z Afghánistánu s cílem zjistit, zda jsou mezi nimi nějaké shody nebo naopak rozdíly.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Afghánistán

O původ slova „afgan“ se vede mnoho spekulací. Jedna z možných variant, odkud se toto slovo vzalo, odkazuje na perské slovo, které v překladu znamená „bédování“, „nářek“.¹

Afghánistán je vnitrozemským státem, který leží uprostřed asijského kontinentu, a proto je často označován za „srdce Asie“ (mapa Afghánistánu viz. Příloha č.1). Oficiální název zní Islámská republika Afghánistán. Hlavním náboženstvím je zde Islám (přes 90% obyvatel je muslimského vyznání). Hlavním a současně největším městem Afghánistánu je Kábul.

Obyvatelstvo nikdy nebylo regulérně sečteno a počet obyvatel Afghánistánu se pohybuje odhadem v rozmezí 15-26 milionů lidí. Není ovšem uvedeno jestli do celkového počtu obyvatel je už započítáno 4-5 milionů Afghánců žijících v zahraničí.²

Afghánistán je mnohonárodnostním státem, kde nejpočetnější a politicky nejsilnější etnickou skupinou jsou Paštunové, dále pak Tádžikové, Uzbeki, Hazárové, Turkmeni atd.³

„Označení „Afgánec“ je označením pro obyvatele Afghánistánu bez ohledu na kmen, z něhož pocházejí. Ale pojem „afgánská národnost“ neexistuje.“ (Masúd – ústní sdělení⁴)

¹ Viz Maley, William. *Afganistan War*, str. 7. (vlastní překlad)

² Viz Mykiska, Martin. *Afghánistán, prach a růže*. Str. 49.

³ Viz Myšiska, Martin. *Afghánistán, prach a růže*. Str. 49.

⁴ Masúd je jméno, které jsem použila pro účel této práce a zachování pravé identity jednoho z uprchlíků z Afghánistánu. Masúd utekl před mudžahídy, docestoval do tehdejšího Československa a již 16 let zde žije, má zde udělenou mezinárodní ochranu a v současnosti podniká. Rozhovor s Masúdem byl uskutečněn v Praze dne 14.11.2009.

Afghánistán je ekonomicky chudou zemí, kde pouze 12% půdy je využito pro zemědělství.⁵ Mimo tento fakt je Afghánistán největším světovým producentem opia.

Afghánistán má dlouhou historii, v níž dominuje několik válek a válečných konfliktů. Poslední dvě války na území Afghánistánu způsobily obrovský odliv obyvatel do jiných zemí. V této kapitole se budu zabývat právě těmito dvěma událostmi, které měly, a stále i mají, přímý dopad na civilní obyvatelstvo a na jeho migrační vlnu.

1.1 Obyvatelé Afghánistánu a tradiční rodina

„Jak vypadá afgánská rodina? Na to není tak jednoduchá odpověď. V Afghánistánu žije mnoho národů, a každý z nich má jiné zvyklosti a tradice. Na jihu a východě Afghánistánu převládá velmi tradiční život obyvatel. Hlavní obživou je zde zemědělství, 99% žen chodí zcela zahaleno a pracují pouze v domácnosti. Mají zde vlastní zvykové a trestní právo.

Centrum Afghánistánu je velmi moderní, především Kábul. Mladí jsou tu velmi otevření a je tu poznat vliv západního světa. Ženy jsou aktivní ve veřejném životě i v politice. Post guvernéra zde zastává dokonce žena.

Sever a západ země jsou naprostým opakem jihu – ženy zde pracují i mimo domov a jsou považovány za hlavu rodiny – celou rodinu totiž řídí.

Velké rozdíly jsou mezi vesnicemi a městy. Na vesnicích je více dodržován tradiční život. V městech jsou lidé moderní a silný vliv náboženství tu není tolik znát.“ (Masúd – ústní sdělení)

Je velmi zajímavé, jak se v jedné zemi mohou zvyklosti a tradice tak velmi lišit. Firling v článku *The Afghan Refugee Client* popisuje život

⁵ Viz Maley, William. *Afganistan War*, str. 10. (vlastní překlad)

tradiční a konzervativní afgánské rodiny: Afghánská rodina je obecně modelem jednotnosti a solidarity. Rodina zajišťuje svým členům od kolébky až po hrob všechno potřebné, přes jídlo, oděv, práci a bezpečí. Velká solidarita je vidět v jednání, kdy každý člen je odpovědný za zbytek rodiny.⁶

Každý člen rodiny hraje svou roli v rodinné ekonomické situaci. Obecně spadá největší odpovědnost na muže. Děti a ženy jsou zodpovědní za chod domácnosti, obhospodařování domácích zvířat atd. V některých případech jsou výrobky ručních prací žen největším zdrojem příjmů pro celou domácnost. Dcery pracují doma se svými matkami a synové s otci. Synové přejímají velkou zodpovědnost za sebe i celou rodinu mezi třináctým a čtrnáctým rokem života. Muži mají v rodině hlavní slovo a všichni členové rodiny je neomezeně respektují.⁷

Na vesnicích není neobvyklé, že se dívky ve čtrnácti letech vdávají a chlapci v šestnácti letech žení. Pokud není muž oddán, je považován za impotentního a za neplnohodnotného muže.⁸

Rodiny jsou velmi propojené i se vzdálenějšími příbuznými. Krevní pouto je pro Afghánce téměř neporušitelné a rodina pro ně znamená všechno.

„Afghánci jsou velmi hrdí lidé. Jsou si vědomi toho, že pocházejí ze země třetího světa, kde je chudoba.“⁹

⁶ Viz Firling, K. *The Afghan Refugee Client*, str. 32 (vlastní překlad)

⁷ Viz Firling, K. *The Afghan Refugee Client*, str. 32 (vlastní překlad)

⁸ Viz Firling, K. *The Afghan Refugee Client*, str. 32 (vlastní překlad)

⁹ Viz Firling, K. *The Afghan Refugee Client*, str. 34 (vlastní překlad)

1.2 Náboženství

„V afghánské společnosti hraje náboženství rozhodující úlohu. Náboženským předpisům se podřizuje každodenní život naprosté většiny obyvatel a náboženské představy rozhodujícím způsobem ovlivňují i veškeré smýšlení lidí.“¹⁰

Většina obyvatel Afghánistánu je muslimského vyznání. Slovo „islám“ znamená uznání Alláha jako jediného Boha a aktivní podřízení se jeho vůli.¹¹

Učení Koránu, jako hlavní knihy a nejvyššího zákona Islámu, je velmi striktní. Islám je monoteickým náboženstvím s pěti hlavními pilíři víry, u kterých se vyžaduje jejich přísné plnění. Těmito pilíři víry jsou: 1. Vyznání víry (šaháda); 2. Modlitba (salát) pětkrát denně; 3. Almužna pro chudé a potřebné (zakát); 4. Půst (saum) v době měsíce ramadánu; 5. Pouť (hadždž) do města Mekky alespoň jednou za život.

V mém vlastním dotazníkovém výzkumu bylo všech patnáct dotazovaných osob praktikujícími muslimy. V rozhovoru s Masúdem mi bylo sděleno: „*Je to těžké tu (v České republice – pozn. autorky) dodržovat všechny naše muslimské povinnosti – nemůžete se modlit pokaždé, kdy to Korán nakazuje. A hlavně – i když nejste praktikující, tak to nikde neříkáte.*“

Islám rozeznává dva proudy věřících: sunnity a šiity. Sunnité tvoří většinovou skupinu muslimů a považují šiity za nevěrníky. Někteří sunnitští věřící jsou velmi radikální a fundamentální v prosazování a šíření své víry ve světě. Hnutí Tálibán a teroristická skupina al-Káida vznikla

¹⁰ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 93.

¹¹ Viz Vojtíšek, Zdeněk. *Encyklopedie nových náboženství. Nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spiritualita*. Str. 124.

z přičinění radikálních sunnitů (o obou skupinách více v kapitole č. 2.3) a doposud jsou šiité na území Afghánistánu utlačováni a často i zabíjeni.

Na otázku č.1 z mého dotazníku: „Jaký byl důvod proč jste opustil(-a) Afghánistán?“, jeden z respondentů odpovídá: „*Afghánistán jsem musel opustit z náboženských důvodů, protože patřím mezi menšinu šiitů a byl jsem diskriminován sunnity.*“

Islám určuje život skoro všech afghánských rodin i celé společnosti. Islám je nezápadní náboženství, které se však rozšířilo do celého světa a po křesťanství je druhým náboženstvím s největším počtem věřících. V posledních letech je Islám spojován především s terorismem a západní společnost má strach z velkého rozšiřování Islámu po světě.

V České republice nepotkáme tolik zahalených muslimských žen jako například v Německu, ale i zde žije populace muslimů, která se stále rozšiřuje. Muslimové mají v České republice (a nejen zde) mnoho problémů. Např. mnoho z českých občanů není správně informováno o tom, co je to Islám a co znamená být muslimem. Lidé často za Islámem vidí právě jen terorismus, což tak ve skutečnosti samozřejmě není.

Muslimové v České republice mají jen dvě vystavěné mešity. Pro uprchlíky muslimského vyznání například nenajdete v pobytových/přijímacích střediscích místnost, kde by se mohli společně modlit a vykonávat povinné náboženské činnosti.

2. Války na území Afghánistánu

„Hrdí Afghánci mají bojovnost v tradici, „v krvi“, nesnesou nad sebou cizí nadvládu, neústupně hájí svoji svobodu a nezávislost.“¹²

¹² Viz Sarin, Oleg; Dvoretzky, Lev. *Afghánský syndrom. Sovětský Vietnam*. Str. 7.

Díky své strategické poloze se o ovládnutí Afghánistánu zajímalo v historii již několik vládců (například Alexandr Veliký) a velmocí. Moderní afghánský stát vznikl v roce 1746, ale brzy na to jej ovládli Britové, kteří si ho udrželi až do roku 1919. Tohoto roku si Afghánci vybojovali ve dvou britsko-afghánských válkách plnou suverenitu a do roku 1922 byla nezávislost Afghánistánu uznána všemi sousedními státy, i Brity. Afghánistán se stal konstituční monarchií v čele s emírem. Afghánské království začalo spolupracovat s jinými zeměmi, jakými byl Sovětský svaz, Československo a dokonce i Spojené státy americké a začal tak získávat značný kapitál pro další rozvoj země. V roce 1934 bylo Afghánské království přijato do tehdejšího Společenství národů.¹³

Afghánistán se stal v 1. i 2. světové válce jednou z mála neutrálních, nezúčastněných zemí. Nacistické Německo a Mussoliniho Itálie se snažily získat Afghánistán na svoji stranu a s jeho pomocí porazit Sovětský svaz, ale afghánská vláda potvrdila svou politiku neutrality a dokonce v roce 1941 vypověděla ze země všechny osoby s německým nebo italským občanstvím s výjimkou diplomatů.¹⁴

Statut konstituční monarchie nevydržel ani půl století - v roce 1973 byl protimonarchisticky smýšlejícími důstojníky svržen tehdejší král a Afghánistán byl prohlášen republikou. Po této události se rozmohla síla tehdejší levicové Lidové demokratické strany Afghánistánu, která v dubnu 1978 uspořádala ozbrojené povstání, jímž převzala veškerou moc do svých rukou a nastolila prosovětský režim.¹⁵

¹³ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 32.

¹⁴ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 44.

¹⁵ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 53-54.

2.1 Sovětská invaze

V roce 1978 převzala moc nad Afghánistánem komunistická strana, která se snažila o co největší počet reforem během krátké doby. Afghánistán byl ale stále tradiční a „zaostalou“ zemí, jenž na náhlé reformy nebyla připravena.

V komunistické straně bylo mnoho mocenských třenic, kterých využil tehdejší člen strany Hafizulláh Amín k tomu, aby na sebe svrhl veškerou moc a sám se ujal nejvyšších stranických a vládních funkcí. Současně nechal zlikvidovat všechny své odpůrce. V té době byl afghánským velvyslancem v Československu Babrak Karmal, který se po zbavení své funkce velvyslance ukrýval před Amínem na území nynějšího Slovenska.¹⁶

Amín hlásal socialistická hesla a tvrdil, že Afghánistán může z feudalistického způsobu života přejít rovnou na režim socialistický. Jeho kruté reformy dopadaly především na běžné obyvatelstvo. Amínova politická činnost dokázala zaktivizovat pravicovou protivládní opozici, která začala plánovat státní převrat.

Úsilí pravicové strany začaly silně podporovat partyzánské akce mudžahidů. Slovo *mudžahid* se překládá jako „ten, kdo o něco usiluje, bojuje“. V tomto významu se jedná o bojovníky džihádu, neboli svaté války, kteří mají silný náboženský motiv a bojují za prosazování své víry.¹⁷

Amínovi hrozil pád, a proto několikrát požádal Sovětský svaz o ozbrojenou intervenci. Sovětský svaz mu nevyhověl, ale naopak podporoval jeho odpůrce a zasazoval se o jeho svržení. K tomu nakonec opravdu došlo a Amínův režim byl s pomocí Sovětského svazu svržen a vlády se ujala uvážlivější prosovětská vláda. Do čela nové vlády byl

¹⁶ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 57.

¹⁷ Viz Wikipedie, *Mudžáhid*. [online]. [cit. 18.9.2009]. Dostupné na: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Mud%C5%BE%C3%A1hid>>.

z Československa povolán Babrak Karmal, který požádal o sovětskou ozbrojenou pomoc.¹⁸

Na tuto událost vláda Sovětského svazu dlouho čekala, a proto hned vyslala do Afghánistánu své vojenské jednotky a obsadila celou zemi. „Svou okupaci Afghánistánu se formálně snažila ospravedlnit tím, že jednala v souladu s článkem 4 Sovětsko-afghánské úmluvy o přátelství, dobrém sousedství a spolupráci...a pomohla afghánskému lidu odrazit cizí ozbrojenou agresí. Ve skutečnosti se tím splnil dávný sen carské vlády obsadit Afghánistán vojensky.“¹⁹

Amího vláda byla zničena, ale afghánským obyvatelům se nelíbil ani nově nastolený prosovětský režim a invaze sovětských vojáků, kteří představovali pro většinu Afghánců nevěrníky. Lidé cítili silnou tendenci bojovat v džihádu.

Sovětská okupace a Lidová demokratická strana Afghánistánu narážela na silný odpor většiny obyvatel. Během této války bylo zabito více jak jeden milion lidí, převážně civilistů, dalších 6 milionů lidí (tedy tehdejší jedna třetina všech obyvatel Afghánistánu) uprchlo do sousedních zemí (nejvíce z nich do Pákistánu a Íránu) a přibližně 26.000 sovětských vojáků přišlo o své životy.²⁰

„Bylo velmi obtížné udělat takové rozhodnutí a opustit svou rodnou zemi a všechno v ní. Ale nemohli jsme zůstat. Naše země byla napadena ruskými vojáky, kteří nevěděli co to je být humánní. Mnoho lidí, které jsme znali, bylo zatčeno nebo zabito. Mohl jsem být jednou z obětí, protože jsem

¹⁸ Viz Sarin, Oleg; Dvoretzky, Lev. *Afghánský syndrom. Sovětský Vietnam*. Str. 102.

¹⁹ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 58.

²⁰ Viz Monty. *Naděje pro Afghánistán, naděje pro nás*. [online].[cit.18.11.2009]. Dostupné na: <<http://monty.signaly.cz/0805/nadeje-pro-afghanistan-nadeje>>.

nesouhlasil s nimi spolupracovat. Také jsem měl odpovědnost za svoji ženu a čtyři děti. Co by se mohlo jinak stát? “²¹

Na stranu Afghánistánu se postupně přidali Spojené státy americké, Velká Británie, Francie, Izrael, Saudská Arábie, Egypt, Čínská lidová republika a Pákistán, kteří protisovětskou opozici v Afghánistánu podporovali. Na území Pákistánu vznikly stovky uprchlických táborů, které se postupně přeměnily na výcvikové tábory mudžahidů. Vycvičení mudžahidové překračovali hranice Afghánistánu a partyzánsky bojovali proti sovětským vojskům. Z původně čistě vnitrostátního konfliktu se stala válka v Afghánistánu konfliktem mezinárodním - bojem svobodného světa proti „lidově-demokratickému“ Afghánistánu.²²

Útoky mudžahidů neustávaly, naopak byly stále častější a nebezpečnější. Sovětská vojska současně slábla, a proto sovětská vláda začala postupem času vyjednávat s opozicí o novém politickém uspořádání.

V roce 1987 byla vyhlášena nová ústava Afghánské republiky v čele s prezidentem Nadžibulláhem. Kromě Lidové demokratické strany Afghánistánu byla povolena i existence jiných stran.²³

V Ženevě se konala v té době konference o vyřešení situace v Afghánistánu. Po této konferenci byl Sovětský svaz a jeho vojska donucen opustit území Afghánistánu. Sovětské jednotky se definitivně stáhly z Afghánistánu v roce 1988.²⁴

Tisíce afghánských vesnic byly během sovětské okupace částečně nebo zcela zničeny. Během této války bylo zabito více než 1 milion lidí a další stovky tisíců obyvatel zůstaly trvale fyzicky postiženi.²⁵

²¹ Viz Firling, Kenneth, *The Afghan Refugee Client*. Str. 32 (vlastní překlad)

²² Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 68.

²³ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 68-69.

²⁴ Viz Sarin, Oleg; Dvoretzky, Lev. *Afghánský syndrom. Sovětský Vietnam*. Str. 142-143.

²⁵ Viz Refugees Magazine. *Issue 108 (Afghanistan : the unending crisis) - The biggest caseload in the world*. [online].[cit. 25.9.2009]. Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/cgi->

2.2 Vývoj Afghánistánu po ukončení sovětské okupace

Po odchodu sovětských vojsk ze země vznikla v Afghánistánu nová prozatímní exilová vláda, která poprvé zasedala v roce 1989.

Jelikož je Afghánistán mnohonárodnostním státem, začalo se zde bojovat o regionální autonomii a mnoho kmenů se postavilo proti exilové vládě. Vláda se udržela s pomocí Sovětského svazu až do roku 1992, kdy se komunistická strana nadobro rozpadla a prozatímní exilovou vládu v čele s Nadžíbulláhem vystřídala vláda mudžahidů.²⁶

„Já jsem byl v době sovětské okupace studentem a musel jsem splnit 3 roky povinné vojenské služby. Vojnu jsem dokončil těsně před koncem okupace, byl jsem tedy pro mudžahidy „nechtěná“ osoba. Ještě jsem si to zhoršil svým aktivním politickým životem, a především protimudžahidovskými názory. Bylo pro mě velice nebezpečné zůstat v Afghánistánu – mudžahidi zabili mého kamaráda a chtěli zabít i mě. Bátl jsem se a musel jsem uprchnout!“ (Másud – ústní sdělení).

Obyvatelé Afghánistánu, kteří uprchli ze země během Sovětské okupace se začali již před odchodem sovětských vojsk vracet do země. Největší vlna návratu se však udála až v roce 1992, kdy komunistická vláda ztratila veškerou moc v zemi. Po pádu vlády zavládl mezi obyvateli obrovský optimismus a během následujících šesti měsíců se více než 1,2 milionu Afghánců vrátilo z Pákistánu a dalších 300.000 z Iránu.²⁷

bin/texis/vtx/search?Page=search&docid=3b680fbfc&query=refugees%20magazine>.

(vlastní překlad)

²⁶ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 71-73.

²⁷ Viz Refugees Magazine. *Issue 108 (Afghanistan : the unending crisis) - The biggest caseload in the world*. [online].[cit. 25.9.2009]. Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?Page=search&docid=3b680fbfc&query=refugees%20magazine>>.

(vlastní překlad)

Na vládě se nechtěli podílet jen mudžahidové z Pákistánu, ale i jiná opoziční vojska (například z Íránu, ale i vojska působící na území samotného Afghánistánu). Začala bitva o nadvládu hlavního města Kábulu, při níž zahynulo přes 50 tisíc civilistů a asi desetkrát tolik jich bylo zraněno. Kábul byl vlivem dělostřeleckých útoků z části zničen.²⁸

Nejsilnější postavení mezi skupinami bojovníků mělo umírněné Islámské společenství, které s dalšími dvěma skupinami vytvořily dočasně spojenectví, aby mohly společně ovládnout Kábul. Rozpoutala se ale opět nelítostná válka mezi nejednotnou vládou mudžahidů, kterou chtělo OSN usmířit. V roce 1994 vyslalo OSN do země mírovou misi, která vyjednávala se všemi zneprátenými stranami. Společně sestavili mírový plán na předání moci zvolené vládě. Předání se mělo uskutečnit v březnu 1995 a plán měl od sebe oddělit z nepřátelené strany a nastolit mír v zemi. Tento mírový plán ale zaveden nebyl, protože se na scéně objevila nová vojensko-politická síla – radikální sunnitské hnutí *Tálibán*.²⁹

2.3 Vláda Tálibánu

Původní členové Tálibánu byli studenti ortodoxních islámských škol v Pákistánu a Afghánistánu. „Protože to byli studenti, v afgánské perštině „hledáči vědění“ (tálibáne ilm), začali si říkat Tálibán. Tálibán byl založen původně jako organizace, která netouží po politické moci, ale jako skupina lidí, jenž si přejí pořádek v Afghánistánu ve jménu přísnějších zákonů islámu.³⁰

Do Afghánistánu vtrhli v roce 1994, usadili se v Kandaháru a prostřednictvím Pákistánu dostávali všechnu pomoc od militantních

²⁸ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 73-74.

²⁹ Viz Sarin, Oleg; Dvoretzky, Lev. *Afghánský syndrom. Sovětský Vietnam*. Str. 7.

³⁰ Viz Sarin, Oleg; Dvoretzky, Lev. *Afghánský syndrom. Sovětský Vietnam*. Str. 7.

muslimských organizací z celého světa. Po půl roce bojů Tálibánu a afghánských teroristických skupin, ovládl Tálibán celou třetinu afghánského území. V roce 1996 obsadil Kábul a celkem devět desetin celkového území Afghánistánu.³¹

Na začátku vlády Tálibánu se země téměř sjednotila a zavládl na čas mír. Skončilo násilí, přepadávání a korupce v zemi. Vláda Tálibánu se stala pro obyvatele Afghánistánu nutně tolerovaným zlem.³²

Po krátké době však Tálibánci nastolili velmi tvrdý režim v duchu prvotního islámu a zavedli striktní zákon, který například zakazoval film nebo hudbu, nedovolil ženám a dívkám studovat, nakázal jim nosit celé tělo zahalující burku, mužům vyholeně čelo a dlouhý vous, a naopak povoloval bičování, mučení, utínání končetin a veřejné popravy za nepatrná provinění. Tyto příkazy porušovaly lidská práva a svobody a vyvolávaly odpor Afghánců, ale i odpor mezinárodního společenství.

Do čela země se postavil náboženský vůdce Tálibánu Muhammad Umar, který přejmenoval Afghánistán na Islámský emirát Afghánistán. Díky jeho reformám a zásahům proti lidským právům však nedosáhl žádné mezinárodní podpory a uznání. Z tohoto důvodu se Tálibán ocitl v politické a diplomatické izolaci.³³

Na druhou stranu se stal Umar vzorem pro radikální muslimská hnutí na celém světě a zanedlouho zapadl do značné závislosti na vůdci světové teroristické organizace al-Káida (v překladu Základna) Usámu Bin Ládínovi.

³¹ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 77.

³² Viz Myšiska, Martin. *Afghánistán, prach a růže*. Str. 25.

³³ Viz Myšiska, Martin. *Afghánistán, prach a růže*. Str. 45-47.

V roce 1996 Bin Ládín vydal právní dobrozdání vyhlášující svatou válku Američanům a zorganizoval několik menších i větších teroristických útoků proti americkým silám.³⁴

Bin Ládín měl na Umara veliký vliv, podporoval ho finančně i vojensky a vnutil mu ideu svaté války proti Spojeným státům americkým. Když 11.9.2001 uspořádala al-Káida teroristický útok na Světové obchodní centrum a Pentagon, pákistánský prezident Mušaraf se okamžitě postavil na stranu USA a přestal vládu Tálibánu podporovat. Pro Umara to byla ztráta velké části podpory. Sám by vládu nad Afghánistánem udržet nemohl, a proto zůstal na straně al-Káidy, a tím i na straně podpory světového terorismu. Umar poskytl Bin Ladinovi úkryt a pohostinství a ani na nátlak USA jej nevydal.³⁵

Vláda Tálibánu v Afghánistánu zapříčinila více než 1 milion mrtvých obyvatel a 3 miliony uprchlíků, kteří uprchli opět převážně do Pákistánu a Iránu.

Ustad Mitra je bývalý profesor chemie v Kábulu , který uprchl do Pákistánu s celou rodinou v roce 1994. O tři roky později pomýšlí nad návratem do Afghánistánu, jeho rodná země mu stále chybí, ale nemá tam už žádné příbuzné a situace v Afghánistánu je stále nejistá: „*Chtěli bychom se vrátit zpět, pokud by tam byl mír*“, říká, „*ale budoucí situace není jistá. Jednou se bojuje, podruhé je mír. Jeden nikdy neví.*“³⁶

³⁴ Viz Sarin, Oleg; Dvoretzky, Lev. *Afghánský syndrom. Sovětský Vietnam*. Str. 10.

³⁵ Viz Marek, Jan. *Afghánistán*. Str. 80.

³⁶ Viz Refugees Magazine. *Issue 108 (Afghanistan : the unending crisis) - The biggest caseload in the world*. [online].[cit. 25.9.2009]. Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?Page=search&docid=3b680fbfc&query=refugees%20magazine>>. (vlastní překlad)

„Když se každý večer modlím, modlím se k Bohu, aby velitelé Tálibánu byli bez domova a bez práce.“ (afgánský uprchlík žijící v uprchlickém táboře v Pakistánu, 2001).³⁷

Jako následek nevydání Bin Ládina Umarem, začala v říjnu 2001 americká operace nazvaná „Operation Enduring Freedom“ („Operace trvalé svobody“), která byla zaměřena na zničení tálibánských pozic a pozic al-Káidy v Afghánistánu.

Dne 9.prosince 2001, přesně 9 týdnů po zahájení americké operace, éra tálibánských zákonů byla u konce. Vláda Tálibánu byla svržena, ale Umara ani Bin Ládina se nepodařilo dopadnout.

V prosinci roku 2001 byla za mediace OSN do Německa svolána jednání o uspořádání rodícího se afghánského státu, která byla po dlouhých dohadách ukončena Bonnskou deklarací o dočasných mechanismech do ustavení stálých vládních orgánů v Afghánistánu.

V červnu 2002 byl afgánským prezidentem zvolen Hamíd Karzái a byla jmenována nová, třicetičlenná vláda. Tyto volby přinesly částečnou stabilizaci země, ale objevilo se mnoho dalších problémů, mezi kterými bylo etnické pronásledování Paštunů, přetrvávající i když slabší diskriminace žen a lidí nemuslimského vyznání.

V roce 2004 byla uznána ústava, která zaručovala dodržování lidských práv, rovnoprávnosti žen, svobody vyznání, svobody slova a projevu atd. Bohužel ani tato ústava nebyla vždy dodržována.

³⁷ Viz Willis Winter, *Afghan exiles also pray for fall of Taliban*. Str. 31. (vlastní překlad)

2.4 Dnešní situace v Afghánistánu

Afghánistán patří mezi nejzaostalejší asijské země a připadá mu prvenství jako nejvíce zaminované území na světě.

Více jak desetina afghánského území je zaminována jako důsledek dvaceti tří válečných let. Zaminované jsou strategické cesty, městské čtvrti, zemědělská pole, zavlažovací kanály i pastviny pro dobytek. Během dvaceti tří let zabily nebo zmrzačily miny v Afghánistánu zhruba 200.000 lidí. Každý měsíc zemře v důsledku min několik desítek obyvatel Afghánistánu, polovina z nich jsou děti.³⁸

20. srpna 2009 se konaly prezidentské volby v Afghánistánu, které byly spojeny s násilím, korupcí a podvody. Mnoho voličů k volbám nepřišlo ze strachu z Tálibánu, který vyhrožoval pumovými útoky na volební místnosti.

V prvním kole obhájil post prezidenta Hamíd Karzái, ale opozice v čele s vlastním prezidentským kandidátem Abdulláhem Abdulláhem volby zpochybnila. Dva měsíce po prvním kole se všechny volební lístky znovu přepočítaly, ale dříve nežli byl znám výsledek Abdulláh Abdulláh ze své kandidatury odstoupil. Dne 19. listopadu 2009 Hamíd Karzái složil prezidentskou přísahu na dalších pět let a stal se tak podruhé afghánským prezidentem.

Tálibán má aktuálně největší sílu za posledních pět let, Karzái ztratil během voleb na důvěryhodnosti a budoucnost Afghánistánu je stále velmi nejistá.

³⁸ Viz Myšíška, Martin. *Afghánistán, prach a růže*. Str. 89.

2.5 Válka v Iráku versus válka v Afghánistánu

V absolventské práci jsem psala o válce v Iráku, která vyhnala spoustu obyvatel ze země. Stejnou situaci prožívají obyvatelé Afghánistánu již po mnoho let.

Mezi válkou v Iráku a boji proti Tálibánu v Afghánistánu můžeme vidět některé shody. Oběma zemím, Iráku i Afghánistánu, vyhlásily válku Spojené státy americké. V Iráku se jednalo o svržení diktátorské vlády Saddáma Hussaina, která hrozila údajnou produkcí zbraní hromadného ničení. V Afghánistánu zasáhly americké vojenské síly v reakci na teroristický útok z 11. září 2001 a měly za účel zničení hnutí Tálibán a jeho přidružených organizací jakou je al-Káida.

V Iráku vedl válku americký prezident George Bush junior, v Afghánistánu vede válku nový americký prezident Barrack Obama, který je odpůrcem války v Iráku.

„Barrack Obama prohlásil: „Toto není válka výběru. Toto je válka potřebná. Ti kdo napadli Ameriku 9/11 to plánují udělat znovu.“ Obama rozlišuje mezi „hloupou válkou“ v Iráku a mezi „dobrou válkou“ v Afghánistánu.“³⁹

„Odsuneme naše vojenské jednotky z Iráku do konce roku 2011“, Obama dále uvádí. Ale ve stejný čas posílá o to více vojenských jednotek do Afghánistánu, kde je jejich mise, jak říká: „Zničit, odstranit a porazit al-Káidu a její extrémistické spojence.“⁴⁰

³⁹ Viz The Economist. *American opinions on Afghanistan. A war of necessity?* Str. 21. (vlastní překlad)

⁴⁰ Viz The Economist *American opinions on Afghanistan. A war of necessity?* Str.21. (vlastní překlad)

Stejně jako válka v Iráku je i válka v Afghánistánu kontroverzním tématem a jak uvádí The Economist: „Afghánistán může být pro Obamu to samé, co byl Irák pro Bushe nebo Vietnam pro Lyndon Johnsona.“⁴¹

Velkým rozdílem mezi válkou v Iráku a v Afghánistánu zůstává ale fakt, že Afghánistán byl v posledních 50-ti letech zasažen hned několika válkami, které zanechaly zemi ekonomicky a politicky zdevastovanou. Válka v Afghánistánu zdaleka nekončí a možný konec je stále v nedohlednu.

Obyvatelé Afghánistánu, kteří zůstali ve své zemi, se každý den strachují z možných útoků Tálibánu a americké ofenzívy.

„Někteří uprchlíci jsou „šťastní“, že mír v jejich zemi byl znovu nastolen a jejich budoucnost po návratu do rodné země je nadějná. V případě Afghánistánu tomu tak není. Konflikt v Afghánistánu pokračuje, ekonomické a sociální struktury země jsou v ruinách.“⁴²

Vesnice jsou vyliďněné, školy a nemocnice byly zničeny a zemědělská půda je nebezpečně zaminovaná. Lidé se nechtějí vracet do regionů, které jsou zdevastované, ale jejich rekonstrukce se nemůže odehrát bez jejich návratu a pomoci.⁴³ Je to tedy pro Afghánistán začarovaný kruh, ze kterého není jednoduché vyjít.

Pokud se nenavrátní politická stabilita do země a pokud zde nezavládne dlouhodoběji udržitelný mír, vrátí se zpět do země jen málo Afghánců.

⁴¹ Viz The Economist *American opinions on Afghanistan. A war of necessity?* Str.21. (vlastní překlad)

⁴² Viz Refugees Magazine. *Issue 108 (Afghanistan : the unending crisis) - The most difficult choice.* [online].[cit. 20.9.2009]. Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?page=search&docid=3b6814e1b&query=refugeesmagazine>>. (vlastní překlad)

⁴³ Viz Refugees Magazine. *Issue 108 (Afghanistan : the unending crisis) - The most difficult choice.* [online].[cit. 20.9.2009]. Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?page=search&docid=3b6814e1b&query=refugeesmagazine>>. (vlastní překlad)

3. Být uprchlíkem

V předchozí kapitole jsem se zabývala válkami v Afghánistánu, které se staly hlavními důvody uprchlictví tamních obyvatel. Abychom mohli lépe pochopit situaci afghánských uprchlíků, museli jsme se seznámit právě se skutečnostmi, které k uprchlictví afghánských obyvatel vedou.

V této kapitole se budu zabývat procesem úniku z vlasti, cestou do nové země a životem v hostitelské zemi. Všechny stádia jsou v životě uprchlíka velmi fyzicky a psychicky náročná.

3.1 Definice pojmu „Uprchlík“

Nejdůležitějším pramenem mezinárodního uprchlického práva je Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků, někdy též nazývaná Ženevská konvence, která byla podepsána 28.7.1951 v Ženevě.

Její význam spočívá mj. v tom, že obsahuje definici pojmu "uprchlík", za kterou je označována *"osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních, nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo odmítá vzhledem ke shora uvedeným obavám, ochranu své vlasti."*⁴⁴

Tato úmluva je první mezinárodní dohodou, která řešila základní aspekty života uprchlíků. Zaručuje uprchlíkům soubor základních lidských práv, jenž by měla být přinejmenším stejná jako svobody, jichž užívají cizí státní příslušníci žijící legálně v dané zemi, a mnohdy by měla být rovna

⁴⁴ Viz Dymešová, G. *Sociální práce s uprchlíky – sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi*. Str. 7.

svobodám občanů dané země. Jsou v ní vyjmenována práva uprchlíků, jako např. svoboda vyznání a pohybu, právo na práci, vzdělání a přístup k cestovním dokladům, ale také se v ní zdůrazňují závazky uprchlíka vůči hostitelské zemi.

3.2 Opustit svou rodnou zemi

„Uprchlík je člověk, který musel zvolit nejtěžší rozhodnutí ve svém životě: odtrhnout se od svých kořenů. Utéct.“⁴⁵

Opuštění rodné země není jen opuštění státu, kde uprchlíci vyrůstali a do této doby žili. Společně s tím opouští všechno, co v rodné zemi měli – často to jsou rodiny, vzdálenější příbuzní, domy, majetek, dobrá práce, ale i věci nemateriální, jejichž ztrátou trpí lidé mnohem více - jsou to například životní vzpomínky, pocit bezpečného domova, sounáležitosti - pocit, že někam patříte.

Rozhodnutí, které vede k opuštění země je pro většinu uprchlíků velmi bolestivé a často je posledním řešením, jak ochránit sebe a rodinu.

Rodiny uprchlíků musí většinou prodat všechnen svůj majetek, aby měly finanční prostředky na cestu za „lepším životem“.

3.3 Útěk z Afghánistánu

„Odhaduje se, že dnes žije asi 150 milionů lidí mimo svou mateřskou vlast, mimo zemi kde se narodili, nebo jejíž občanství nesou.“⁴⁶

⁴⁵ Viz Maley, William. *Afganistan War*, str. 267. (vlastní překlad)

Mluví se o tzv. dynamice růstu migrace, což znamená, že ročně se navýší číslo migrantů o 2 až 4 miliony.⁴⁷ To znamená, že každý rok opustí svou vlast 2 až 4 miliony lidí. Toto je skutečně alarmující skutečnost, která se však podle odborníků nebude v nejbližší době příliš měnit, protože válečné konflikty v různých zemích světa stále trvají a navíc klimatické změny povedou taktéž k nárůstu migrace.

Afghánistán prošel třemi vlnami migrace:

- 1.) *začátek 80.let – Sovětská okupace*: uprchlíci z Afghánistánu utíkali především do Pákistánu (pro překročení hranic nepotřebovali žádné dokumenty), Íránu a Indie
- 2.) *na začátku 90.let - po pádu komunistického režimu*: přesto, že se po pádu režimu navrátilo 17% rodin, po vypuknutí frakčních bojů jich opět 19% odešlo do zahraničí. Uprchlíci utíkali přes Pákistán, Írán, Indii a navíc i přes Rusko.
- 3.) *období let 1995 – 2001 – příchod Tálibánu do Afghánistánu*: uprchlíci utíkali přes nebo do stejných zemí jako v předešlých dvou dekadách (do Ruska byl povolen bezvízový vstup do roku 2001, pak nastalo přitvrzení podmínek)⁴⁸

Po překonání nelehkého rozhodnutí opustit rodnou zemi, řeší v další fázi uprchlíci jakým způsobem uprchnout.

Většina uprchlíků nemá mnoho finančních prostředků, proto musí prodat všechn svůj majetek: domy, které postavili; pole, která obdělávali; firmy, které založili, atd.

⁴⁶ Viz Dymešová, Gabriela. *Sociální práce s uprchlíky – sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi*. Str. 16.

⁴⁷ Viz Dymešová, Gabriela. *Sociální práce s uprchlíky – sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi*. Str. 16.

⁴⁸ Viz Myšiska, Martin. *Afghánistán, prach a růže*. Str. 44.

„Já jsem byl student, neměl jsem žádné peníze. Moji rodiče a vzdálení příbuzní se složili na to, abych mohl uprchnout a zachránit si tak život. Spousta dalších příbuzných také utekla do Evropy, ale v České republice jsem sám.“ (Masúd – ústní sdělení)

I po prodeji majetku nemusí být finanční obnos dostatečně velký, aby všichni členové rodiny odcestovali ze země zároveň. Ve většině případů odchází první muž, který se pokusí najít bezpečnou zemi, zažádat o mezinárodní ochranu a vydělat peníze, za které by zbytek rodiny za ním mohl po čase přicestovat.

Během cesty do nové země se uprchlíci dostávají do situací, které jsou velmi psychicky a fyzicky náročné. Často se stávají objektem vykořisťování a špatného zacházení ze strany převaděčů, cestují v nelidských podmínkách, mnoho z nich přichází během cesty o zdraví a životy, rodiny se rozdělují, uprchlíci trpí hladem a žízní, jsou vyčerpaní, mají obavy z budoucnosti, cítí se osamoceni. Cesta do nové země se často stává utrpením a děsivým zážitkem na celý život.

„Cestoval jsem s rodinou a malým dítětem. Během cesty jsme měli spoustu problémů, dokonce nám i hrozila smrt z nedostatku jídla.“ (výňatek odpovědi z dotazníku)

Uprchlíci si většinou vysní, kde by chtěli v budoucnosti žít, zaplatí převaděčům za to, aby je tam dopravili, ale ve většině případů je převaděči dopraví do úplně jiné země než si původně přáli.

„Vlastně jsem nechtěl zůstat v České republice, chtěl jsem jet dál, ale zde mě zadrželi, musel jsem zažádat o azyl a nezbývalo mi nic jiného než tu zůstat.“ (výňatek odpovědi z dotazníku)

3.4 Půchod do České republiky – azylová procedura

„Náhle se v místnosti zjevila tmavší, menší mladá paní, na ruce dítě a dvě další s sebou...Paní popošla doprostřed místnosti. Bezradně se rozhlížela... „Jaký máte problém?“ ptaly jsme se jí. Dlouho mlčela, pak náhle úsečně vyhrkla otázku: „Berlín?“

„Ne, tady jste v Praze...Česká republika...“ vysvětlovaly jsme jí několika jazyky najednou. Ženě se zamžily oči, ale pláč zahnila. „Afghánistán,“ řekla a sundala nejstaršímu chlapci čepici.“⁴⁹

Po čtyřicet let komunistické vlády byla Česká republika uzavřenou zemí, ze které lidé obvykle prchali, místo aby do ní noví lidé přicházeli. Po roce 1989 a pádu komunistické vlády se situace radikálně změnila, a v roce 1991 zažádali první uprchlíci o azyl (dnes mezinárodní ochrana).

Letos je tomu dvacet let od doby, kdy naše republika otevřela své hranice a prošla velkým vývojem v oblasti azylové procedury. Česká republika postupně vybudovala systém, díky kterému je schopna postarat se o přicházející žadatele o mezinárodní ochranu v souladu s mezinárodně-právními závazky České republiky.

Během několika prvních let byla Česká republika především zemí tranzitní, přes kterou většina uprchlíků pouze přejížděla do západní Evropy. V této době bylo kladné rozhodnutí o mezinárodní ochraně udělováno většině uprchlíků, kteří o ně zažádali. S postupným růstem ekonomické vyspělosti a ustálením pozice vyspělého státu Evropské unie se udělení mezinárodní ochrany stalo čím dál tím více nedosažitelným cílem pro většinu uprchlíků.

⁴⁹ Viz Roubalová, V.; Günterová, T.; Kostlán, F. *Přichozi*. str. 22.

Česká republika je pro mnoho uprchlíků novým domovem, kde hledají bezpečí a mír, které v rodné zemi neměli. Není zde válka, ale i přes to se tu uprchlíci setkávají s nelehkými situacemi a ve většině případů jim není mezinárodní ochrana udělena (v České republice je procentuální šance na získání mezinárodní ochrany pouze 0,5%) a nakonec z naší země musí odejít.

3.4.1 Azylová procedura

„Mnoho lidí hledajících azyl, zažilo během nucené migrace vážné a extrémní nebo traumatické události. Po jejich příchodu do hostitelské země jsou konfrontováni s jejich ztrátami, ale ve stejnou dobu se musí adaptovat na nové prostředí s rozdílnými normami, pravidly, jazykem, klimatem, atd.“⁵⁰

Cizinec, který chce zažádat o mezinárodní ochranu v ČR, tak musí vykonat v co nejkratší době po vstupu na území ČR, a to na jakékoliv policejní stanici nebo přímo v přijímacím středisku Ministerstva vnitra ČR.

Do 31.12.2007 byla mezinárodní ochrana udělena celkem 241 osobám z Afghánistánu.⁵¹

„Dlouho jsem byl žadatelem o azyl. Nemohl jsem ho získat a tehdy to nebylo pro mě vůbec lehké období.“ (výňatek odpovědi z dotazníku)

⁵⁰ Viz Moser, Catharine a kol. *Traumatisierungen von Flüchtlingen und Asyl Suchenden Einfluss des politischen, sozialen und medizinischen Kontextes*. Str. 53. (vlastní překlad)

⁵¹ Viz Český statistický úřad. *Počet cizinců v ČR*. [online]. [cit. 28.9.2009]. Dostupné na: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-006>

3.4.1.1 Příjímací středisko

Příjímací střediska jsou v České republice pouze dvě a to na letišti Praha-Ruzyně a ve Vyšních Lhotách u Frýdku-Místku.

Každý žadatel o mezinárodní ochranu musí v příjímacím středisku strávit určitou dobu a podrobit se vstupní proceduře, která se skládá ze vstupního pohovoru (o příčinách opuštění rodné země, žádosti o mezinárodní ochranu v ČR), identifikačních úkonů a zdravotní prohlídky.

Pobyt v příjímacím středisku je karanténní a není dovoleno středisko opouštět. Nucený pobyt zde trvá okolo 3-4 týdnů. U složitějších případů se může doba pobytu prodloužit.

Příjímací střediska jsou malé areály, kde žije velký počet žadatelů rozličných národností a kultur. Žadatelé se tu poprvé setkávají s českými zaměstnanci, s českým jazykem, kulturou a nebo jídlem. Pro mnoho žadatelů je pobyt v karanténě a v cizím prostředí s velkou kumulací cizinců velkým stresovým faktorem a mnoho z nich považuje zpětně pobyt v příjímacím středisku za jeden z nejhorších zážitků v životě.

3.4.1.2 Pobytové středisko

„V mnoha pobytových střediscích, které jsou umístěny ve starých vojenských objektech, a které nejsou vhodné pro dlouhodobý pobyt, nemají žadatelé soukromí, a už vůbec ne možnosti pro obnovení „normálního“ rodinného života.“⁵²

Po ukončení vstupní procedury v příjímacím středisku se žadatel může rozhodnout, jestli bude bydlet soukromě nebo v pobytovém středisku

⁵² Viz Moser, Catharine a kol. *Traumatisierungen von Flüchtlingen und Asyl Suchenden Einfluss des politischen, sozialen und medizinischen Kontextes*. Str. 53. (vlastní překlad)

Ministerstva vnitra. Ve většině případů však žadatelé nemají finanční prostředky a kontakty na to, aby mohli bydlet mimo zdi pobytových středisek.

V České republice jsou celkem čtyři pobytová střediska. Při rozmístění žadatelů o mezinárodní ochranu do pobytových středisek zaměstnanci Správy uprchlických zařízení (dále jen SUZ) berou podle možností ohled na individuální charakteristiky žadatelů, jako jsou rodinné vazby, zdravotní stav a potenciální příslušnost k některé z ohrožených skupin. Pracovníci SUZ se snaží také o to, aby sociální a etnické složení žadatelů ubytovaných v jednotlivých azylových zařízeních bylo co nejvíce vyvážené.⁵³

Pobytová střediska mají dočasně nahrazovat domovy. Žadatelé tu mohou strávit i několik let čekáním na rozhodnutí o mezinárodní ochraně. Areály jsou nepřetržitě sledovány kamerovým systémem a bezpečnostní službou. Bývají zde časté rasové problémy mezi žadateli a problémy s nepovolenými útoky ze střediska. Žadatelé mohou tato zařízení dočasně opustit, ale do 24 hodin se musí vrátit zpět. Na delší dobu potřebují propustku od pracovníků zařízení. Pokud se žadatel nevrátí do 24 hodin nebo do doby platnosti průkazky, je po něm vyhlášeno pátrání policií ČR a tato situace může negativně ovlivnit rozhodnutí o podané žádosti o mezinárodní ochranu.

„Bylo to tam těžké – měli jsme vážně nemocné dítě a lékařská péče byla nedostačující.“ (výňatek odpovědi z dotazníku)

„Nenávidím život tady v táboře, kde je špatné jídlo, prach, žádná práce“, říká Suraia, 25 let stará afgánská žena, která koordinuje vzdělávací program žen v Shamshatoo (uprchlický tábor v Pákistánu – pozn. autorky).

⁵³ Viz Ministerstvo vnitra ČR. *Azylová zařízení*. [online]. [cit. 13.10.2009]. Dostupné na: <<http://www.mvcr.cz/ministerstvo/suz/zarizeni.html>>.

„Jsem připravená se vrátit. Moje rodina má v Afghánistánu dům a pole. Nepotřebujeme nikoho, kdo by nám pomáhal žít naše životy tam. Potřebuje ale někoho, kdo zastaví boje a sebere všechny zbraně, a potom se budeme moci vrátit. Ale kdy se to stane?“ Na chvíli si odmlčí, čekajíc na odpověď, kterou po chvíli sama dodá. „Nevím. Možná nikdy.“⁵⁴

Já sama jsem strávila měsíční praxi v Pobytovém středisku v Kostelci nad Orlicí a setkala jsem se tam se stovkami uprchlíků, kteří byli ve většině případů velmi nespokojení a nešťastní ze života v tomto středisku. Kladných reakcí na pobyt je málo, a proto mě překvapila výpověď Masúda při našem rozhovoru:

„Víš, já jsem utíkal z hrozných podmínek a cesta sem byla velmi těžká a nebezpečná. Po několika měsících útěku jsem byl šťastný být v bezpečí v táboře a vědět, že Vás do rána nikdo nezabije. Já jsem byl v táboře opravdu šťastný.“

3.5 Problémy spojené s azylovou procedurou a životem v České republice

„Nová země nabízí podivně chutnající stravu, nové písně, jiné politické zájmy, neznámý jazyk, hrdiny, historii a vizuálně odlišnou krajinu. Zkrátka, imigrace má za následek náhlou změnu od „průměrně předvídatelného prostředí“ k podivnému a nepředvídatelnému – tedy tzv. kulturní šok.“⁵⁵

⁵⁴ Viz Jeffrey, P. *In refugee camps, peace is an 'if'*. Str. 14. (vlastní překlad)

⁵⁵ Kolektiv autorů. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Str. 46.

Uprchlík se nevyhne problémům a náročným životním situacím ani v nové hostitelské zemi. Život uprchlíka je tu poznamenán změnou společenského statutu, bídou, traumaty z minulosti, diskriminací z pohledu státu i občanů tohoto státu a dalšími překážkami.

3.5.1 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je velkým sociálním problémem a v období nynější celosvětové finanční krize nejen pro uprchlíky. K nezaměstnanosti uprchlíků přispívá i zákon, kdy se zakazuje všem žadatelům o mezinárodní ochranu v České republice pracovat po dobu jednoho roku od podání žádosti o mezinárodní ochranu. Uprchlíci se tak stávají zcela závislími na penězích od státu („který zajišťuje jen peníze nutné k přežití) a od neziskových organizací, jichž také není dostatek.

„Mým problémem je to, že jsem nedostal azyl a tím pádem nemůžu studovat ani pracovat.“ (výňatek odpovědi z dotazníku)

Uprchlíci se musí naučit vycházet s minimem peněz a najít si činnost, která nahradí čas, jenž by za normální situace strávili v práci. Mnoho uprchlíků ztrácí pracovní návyky a spoléhá se na pomoc od druhých lidí. Ti, kteří nechtějí zůstat nezaměstnaní, pracují většinou nelegálně, přestupují tak zákon a tím a ohrožují svou azylovou proceduru.

Ani po uplynutí jednoho roku stráveném v České republice, kdy je jim již umožněno pracovat legálně, uprchlíci často nemohou nalézt práci. Mezi uprchlíky je i mnoho odborníků a vysokoškolsky vzdělaných lidí, pro které je nedostatek odborné práce odpovídající jejich znalostem a dovednostem. Velkou překážkou se stává i fakt, že uprchlíci ve většině případů neovládají český jazyk na dostatečné úrovni, aby mohli pracovat pro české zaměstnavatele nebo podniky.

„Neumím moc dobře česky, nemám práci a je to pro mě zatím ta nejtěžší situace v mém životě.“ (výňatek odpovědi z dotazníku)

Je výjimkou, když uprchlíci naleznou práci, kde mohou mluvit svým rodným jazykem nebo jazykem mezinárodním, jakým je nejčastěji angličtina.

„Nemám dobrou češtinu. Pracuji v rádiu Svobodná Evropa a tam mluvím většinou anglicky nebo svým rodným jazykem.“ (výňatek odpovědi z dotazníku)

3.5.2 Ubytování

Pobytová střediska mají nahrazovat uprchlíkům nové domovy, ale ani zdaleka je nepřipomínají. Střediska se nacházejí nejčastěji v bývalých vojenských budovách, holé bílé zdi a železné postele v pokojích nevypadají nijak útulně.

Pokoje v pobytových střediscích jsou vybaveny základním nábytkem a lednicí s mrazicím boxem. Žadatelé si snaží pokoje co nejvíce zařídit podle svých možností a vkusu, což není díky chybějícím finančním prostředkům z velké části realizovatelné.

Osamocené ženy, matky s dětmi, handicapovaní nebo neplnoletí jsou v přijímacích i pobytových střediscích ubytováni v tzv. chráněných zónách. Rodiny jsou samozřejmě ubytovány společně.

Pokud uprchlíci nepatří mezi ty šťastnější, jenž se ubytují privátně mimo zdi střediska, je středisko jedinou možností, jak získat střechu nad hlavou.

„Necítím se tu dobře, ale kam jinam bych měl jít?“ (výňatek odpovědi z dotazníku)

Velkým problémem je i fakt, že střediska jsou umístována na okrajích menších měst nebo vesnic. Obyvatelé tu nejsou tolik otevření cizincům,

zvláště v pozici uprchlíků. A uprchlíci nemají tím pádem dobré možnosti integrace do společnosti.

*„Jednu dobu jsem žil v opuštěné vesnici, kde bylo integrační středisko Ministerstva vnitra ČR. Bylo to pro mě tehdy těžké, měl jsem tam problémy najít práci. Po roce jsem byl nucen odejít na privátní pobyt do Prahy.“
(výňatek odpovědi z dotazníku)*

3.5.3 Využití volného času

Pro uprchlíky, kteří žijí ve střediscích (především během prvního roku pobytu, kdy nesmějí pracovat), je opravdu velmi důležité, aby si našli nějakou aktivitu či koníček, jenž vyplní jejich volný čas.

Ve střediscích je široká nabídka volnočasových aktivit, poskytovaných zdarma pro všechny uprchlíky. Jedná se o kroužky manuálních prací (keramika, malování, šicí a řezbářská dílna), výuka českého jazyka, sportovní hřiště, posilovna, stolní hry, výlety po České republice, návštěvy kulturních akcí. Důležitou složkou pomoci jsou zde neziskové organizace, které ve střediscích, ale i mimo ně, nabízejí spoustu dalších aktivit a možností využití volného času.

Uprchlíci jsou zpočátku nadšení nabídkou těchto aktivit, bohužel s postupem času o ně ztrácejí zájem a jejich pobyt ve středisku upadá do stereotypu. Tato situace bývá velmi nebezpečná – pokud nemají výplň času smysluplným konáním, zabývají se svými problémy a často upadají do bezmoci a deprese, což může ústít i v agresi proti sobě či bezprostřednímu okolí.

3.5.4 Problémy s komunikací

Jazyk je mostem mezi lidmi – je to nejdůležitější prvek komunikace. Čeština obecně patří mezi gramaticky i foneticky obtížné jazyky a pro mnoho uprchlíků, kteří nemají zkušenost s jiným ze slovanských jazyků, bývá složité češtině porozumět a naučit se ji ovládat.

Jazyk není důležitý jen v oblasti získání práce, jak popisují v podkapitole o nezaměstnanosti, ale především v běžném každodenním životě.

Uprchlíci, kteří nemluví česky, mají problémy na českých úřadech, v obchodech, restauracích, barech i v pobytových/přijímacích střediscích, kde ne všichni zaměstnanci ovládají jiný jazyk než český.

„Nemůžu se integrovat do české společnosti. Čeština je pro mě obtížná, tak si nemůžu najít přátele.“ (výňatek odpovědi z dotazníku)

Výuka českého jazyka je proto nabízena v každém středisku zdarma. Mnoho žadatelů o mezinárodní ochranu se snaží na kurzy pravidelně docházet a česky se učit. Ale někteří ze žadatelů jsou skeptičtí, nedoufají v možnost v české republice ochranu získat, a proto se nesnaží češtinu naučit (a to i v případě, kdy tu jsou již několik let).

3.5.5 Rasismus

Rasismus a nesnášenlivost ze strany českých občanů, ale bohužel i u některých pracovníků středisek, je problémem, s nímž se uprchlíci setkávají velmi často.

Uprchlíci přicházejí z různých koutů světa a už na první pohled se mohou lišit od „typických Čechů“. Barva pleti, národnost, náboženské vyznání nebo i třeba typ oblečení jsou pro některé lidi důležitějším faktorem, než jací jsou lidé uvnitř, jaké jsou osobnosti.

„S těmi, kdo mě znají nemám problémy. Ale například na ulici se na mě lidé koukají, protože mám tmavší pleť a černé vlasy, nebo v restauracích ode mě odtahují své tašky. V Praze je to celkem dobré, tady je hodně cizinců. Ale už na třetí vlakové zastávce od Prahy se mě lidé prohlíží a dívají se na mě divně.“ (Masúd – ústní sdělení)

Mnoho našich obyvatel je xenofobního smýšlení, nemají rádi cizince a natož uprchlíky, „kteří stojí náš stát peníze“.

„Byl jsem napaden skinheady v ulicích Prahy. V té době jsem měl docela strach a uvažoval jsem o tom, že se vrátím zpět. Nakonec mě ale můj bratr přemluvil a já zůstal.“ (výňatek odpovědi z dotazníku)

V uprchlících projevy rasismu ze strany obyvatel ČR způsobují pocity cizosti, odlišnosti od druhých, nedůvěry, bezmocnosti a znesnadňují jejich integraci do české společnosti.

4. Psycho-sociální následky uprchlictví

„Z přibližně 37 milionů přemístěných osob na světě, nejméně 3 až 4 miliony trpí psychickými nemocemi, a trauma je nejvýznamnějších projevem duševní nemoci. Uprchlíci mají pravděpodobně více somatických nemocí.“⁵⁶

„Uprchlíci netrpí pouze akutním a chronickým stresem před a během vynucené migrace, ale i po ní.“⁵⁷

Uprchlíci jsou lidé, kteří se rozhodli z nejrůznějších důvodů opustit svou rodnou zemi a uprchli z ní. Mnohdy se vydali na dlouhou a strastiplnou

⁵⁶ Viz Hollifield, M. *Taking measure of war trauma*. Str. 1283. (vlastní překlad)

⁵⁷ Viz Moser, Catharine a kol. *Traumatisierungen von Flüchtlingen und Asyl Suchenden Einfluss des politischen, sozialen und medizinischen Kontextes*. Str. 55. (vlastní překlad)

cestu za „lepší“ životem. V nové zemi mohou sice najít bezpečí před pronásledováním, před válkou, hladem atd., ale mohou se setkat s novými nepředvídanými problémy.

V této kapitole bych se chtěla věnovat právě psychickým následkům, jež způsobily faktory úzce spojené s uprchlictvím (důvod opuštění země, cesta do nové země, vykořisťování, azylová procedura, atd.).

Uvádím zde i některé výzkumné práce a jejich výsledky, které se dají dobře použít pro účely této práce.

Aby každá pomoc, která bude poskytnuta pro uprchlíky/žadatele o mezinárodní ochranu, byla skutečně účinná, musí pracovníci, kteří pracují s klienty z různých kultur a zemí, přistupovat k jednotlivci s ohledem na jeho kulturní pozadí, neboli background. V tomto případě se jedná především o pracovníky v přijímacích a pobytových střediscích, kteří jsou v každodenním kontaktu s uprchlíky.

Baštecká (2005) uvádí, že „nepochopení kulturních souvislostí a hodnot mívá za následek chyby v poskytování pomoci“⁵⁸ Tuto zásadu potvrzuje na příběhu o afgánských ženách a šicích strojích (Voutira, Benoist, Piquard in Baštecká 2005): „Šití a vyšívání byly dvě kolektivní práce, při nichž se afgánské ženy scházely a probíraly společenské události (svatby, rodinné starosti atp.). Vlastnila-li žena šicí stroj, znamenalo to, že se rodině dobře daří. – V uprchlických táborech neměly kde se scházet, a neměly ani peníze na šicí materiál. Neziskové organizace se pokusily zavést šicí programy. Zakoupily šicí stroje a umístily je po západním způsobu jeden za druhým, aby se zvýšila účinnost a odstranil se ztrátový čas, který by vznikl, kdyby si ženy mezi sebou povídaly. Západ nadřadil individuální ekonomickou

⁵⁸ Viz Baštecká, Bohumila a kol. *Terénní a krizová práce. Psychosociální intervenční týmy*. Str. 32.

funkci šicího stroje nad funkci kolektivní společenské činnosti. Takto organizované dílny se neseťkaly s úspěchem.⁵⁹

4.1 Rizikové faktory v hostitelské zemi

„Nutná adaptace na zcela odlišné kulturní prostředí, omezení trávení volného času dle svých zvyklostí, nuda, nejistota a konflikty mezi účastníky vedou k vyššímu výskytu psychopatologických a sociálně-patologických jevů.“⁶⁰

Uprchlík se během cesty do hostitelské země setkává s mnoha situacemi, které mohou být velice stresující a závažné. Hostitelská země pro mnoho uprchlíků představuje světlý bod v jejich životě, ale to se často mění s jejich příchodem do nové země během prvních dní.

Rizikovými faktory pro duševní zdraví uprchlíků v hostitelské zemi jsou nejčastěji:

- ◆ Azylová procedura – zdlouhavý, neefektivní proces, s malou procentuální šancí na udělení mezinárodní ochrany
- ◆ Absence sociální a/nebo efektivní pomoci – málo finančních prostředků na pomoc uprchlíkům, pomoc často opomíjena
- ◆ Nezaměstnanost – hlavně u mužů, kteří byli v rodné zemi hlavními zdroji příjmu pro rodiny a nyní jsou svojí nezaměstnaností velmi frustrováni. Rodiny často žijí na hranici bída.

⁵⁹ Viz Baštecká, Bohumila a kol. *Terénní a krizová práce. Psychosociální intervenční týmy*. Str. 32.

⁶⁰ Viz Pastrňák, René. *Sociální práce s menšinami a migranty*. Str. 55

- ◆ Jazykové problémy – potřeba překladatelství, ztížen každodenní život v hostitelské zemi (nakupování v obchodech, jednání s úřady, navázání kontaktu s obyvateli hostitelské země)
- ◆ Kulturní ztráty a ztráty tradic – pocit osamocení; ztížené dodržování tradic
- ◆ Diskriminace – ze strany pracovníků středisek, státních zaměstnanců, úřadů a obyvatel hostitelského státu
- ◆ Isolace – hlavním důvodem je jazyková bariéra a pohled obyvatel hostitelského státu na uprchlíky
- ◆ Pocity odcizení, nepřátelství – pocit, že nikam nepatří, i po letech se v hostitelské zemi mohou cítit jako cizinci.⁶¹

Zkušenosti afgánského muže, manžela a otce několika dětí, na začátku nového života v USA: „*Jsem řidič taxíku. Peníze mám dobré, ale pracovní doba je dlouhá. Začínám v osm hodin ráno a končím kolem osmé či deváté večer. Ze začátku to bylo velice těžké. Nerozuměl jsem zákazníkům a město bylo tak veliké...Někdy jsem si nevydělal nic za celý den. Ze začátku jsem byl velice smutný. Všechno bylo děsivé. Moje rodina byla osamělá, báli jsme se o příbuzné, kteří zůstali v Afghánistánu, měli jsme málo peněz a také jsme si uvědomili, že manželka bude muset začít pracovat – nelíbila se mi tato myšlenka a moje žena se bála. V Afghánistánu jsem byl více – ředitel banky. Moje rodina žila dobře. Měli jsme obrovský dům, žena měla v domácnosti služebné a děti žili šťastný život. Zde mám podřadnou práci. Byl jsem zvyklý, že mě lidé respektují, zde se lidé dívají skrz mě.*“⁶²

⁶¹ Viz Moser, Catharine a kol. *Traumatisierungen von Flüchtlingen und Asyl Suchenden Einfluss des politischen, sozialen und medizinischen Kontextes*. Str. 56. (vlastní překlad)

⁶² Viz Firling, Kenneth, *The Afghan Refugee Klient*, str. 33 (vlastní překlad)

4.2 Trauma

Trauma znamená v řečtině „zranění“ a je to výraz, který se v psychologických a sociálních profesích používá jak pro označení duševních stavů, tak pro označení fyzických nebo psychologických reakcí, nebo pro důsledek hluboce rozrušujících událostí a jejich pojmenování.⁶³

U traumatu jsou rozlišovány jeho dva typy: 1.) trauma v důsledku okolností (např. válečná situace); 2.) trauma v důsledku událostí (např. přežití pumového útoku). „Toto rozlišení je třeba chápat ve vztahu k procesu, kdy se události mohou časem vyvinout v okolnosti, stejně jako mohou být okolnosti charakterizovány jako stále se opakující události.“⁶⁴

Rozdílné následky na jedince mají traumata krátkodobá i dlouhodobá. Po náhlé traumatizující události se objevuje snaha najít smysl v tom co se stalo, a dále i zkreslené vnímání události. U dlouhodobých traumatu jsou často obvyklé reakce, které jsou projevem snahy chránit duši a vlastní osobnost (ego). „Může se objevit silné popírání, potlačování, psychické znečitlivění, disociace a poruchy osobnosti. Zloba a vztek jsou často zaměřeny proti vlastní osobě a mohou se projevovat sebepoškozením nebo pokusy o sebevraždu.“⁶⁵

4.2.1 Symptomy traumatu

Trauma má vliv na život jedince – na jeho prožívání, na případné změny jeho osobnosti. Pro sociální pracovníky, kteří pracují s traumatizovanými uprchlíky je důležitá informovanost o symptomech traumatu. Po rozeznání

⁶³ Kolektiv autorů. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Str. 53.

⁶⁴ Kolektiv autorů. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Str. 54.

⁶⁵ Kolektiv autorů. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Str. 55.

symptomů traumatu může sociální pracovník zařídit klientovi správnou terapii a pomoci mu důsledky traumatu řešit.

Zde je přehled nejčastějších symptomů traumatu, které se projevují u traumatizovaných uprchlíků: • záblesky z minulosti (flashbacks) • úzkost a noční můry • přehnaná aktivita • bezradnost • problémy s koncentrací • výpadky paměti • poruchy spánku • těžkavost a neklid • náladovost • izolace • podrážděnost a návaly zlosti • pocit viny toho, kdo přežil⁶⁶

4.2.2 Psychosomatické problémy u dětí

Po konci války v bývalé Jugoslávii v roce 2005, se zde obyvatelé potýkali s mnoha negativními důsledky války. V této válce bylo zabito 303 dětí, 1280 dětí bylo zraněno, 5000 dětí ztratilo rodiče a 35 dětí bylo registrováno jako uvězněné nebo pohřešované.

Ve výzkumu, jež byl proveden mezi dětmi, které válku v Jugoslávii zažily, se objevily symptomy, které se neobjevují pouze u dětí, ale můžeme je pozorovat i u dospělých:

Symptomy:

A) Tělesné projevy: nechutenství; noční můry; poruchy spánku; problémy s usínáním; pocení; problémy s dýcháním; srdeční, žaludeční a alergické problémy; tiky; stereotypní pohyby; vyjadřovací problémy; problémy v komunikaci; pomočování

B) Změny chování: uzavření se do sebe; agresivita; oslabení kontaktu s členy rodiny; jízlivost; hyperaktivita; sebepoškozování

C) Citové projevy: pocit odcizení; sklíčenost; strach; strach z určitých objektů a situací; plačtivost; zloba (např. vůči rodině)

⁶⁶ Kolektiv autorů. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Str. 70-71.

D) Paměť a myšlení: problémy s koncentrací. Tyto symptomy jsou závislé na věku: mladší děti mají více strachu z odcizení, starší děti a dospělí jsou více agresivní a plní vzdoru.⁶⁷

4.3 Posttraumatická stresová porucha (PTSP)

Z jednou z nejzávažnějších psychických poruch, jenž se projevuje v důsledku tragických událostí v životě uprchlíků, je tzv. posttraumatická stresová porucha (dále jen PTSP).

Pojem PTSP vychází z anglického originálu Posttraumatic Stress Disorder (PTSD), který byl představen ve třetím vydání diagnostického manuálu - DSM (Diagnostic and Statistical Manual) roku 1980.⁶⁸

„PTSD je úzkostná porucha, která se typicky rozvíjí po emočně těžké, stresující události, která svou závažností přesahuje obvyklou lidskou zkušenost a bývá traumatickou pro většinu lidí. Takovou traumatickou událostí může být např. výbuch bomby, válečné události, přírodní katastrofy (zemětřesení, záplavy, požáry, výbuch sopky, vichřice, vlny tsunami), traumata způsobená lidmi (přepadení, znásilnění, ale také autohavárie apod.)“⁶⁹

Je odhadováno, že na světě je až 7 milionů lidí, kteří trpí PTSD. Mnoho pacientů s PTSD nemají zjevné symptomy po několik dní, týdnů i měsíců

⁶⁷ Viz International School Psychology Association, Symposium Session at the 25th International School Psychology Colloquium, *Supporting Children Experiencing War and Terrorism*. [online].[cit. 10.11.2009]. Dostupné na: <<http://education.ucsb.edu/jimerson/FeaturedConferencePresentations/ISPA%202002%20war%20handout.pdf>>

Str. 2. (vlastní překlad)

⁶⁸ Viz Moser, Catharine a kol. *Traumatisierungen von Flüchtlingen und Asyl Suchenden Einfluss des politischen, sozialen und medizinischen Kontextes*. Str. 66. (vlastní překlad)

⁶⁹ Viz Loubalová, Silvie. *Posttraumatická stresová porucha*. [online].[cit. 24.10.2009]. Dostupná na : <http://www.phil.muni.cz/~hump/psychoterapie/deti/Papers/PTSD_Loubalova.pdf>. Str. 5.

od prožité události. Z tohoto důvodu je PTSD velmi specifická, nebezpečná a špatně rozpoznatelná.

„Uprchlíci často trpí vedlejšími efekty a následky válek, jako je bombardování, svědectví zabíjení jiných lidí, vynucené migrace a hladovění. Mnoho z nich často trpí přímými následky jakými jsou úrazy z válek a bitev, znásilnění, vraždy rodinných příslušníků, také státem sponzorované vraždy a/nebo koncentrační tábory. Studie ukázaly, že 25 až 50 procent uprchlíků, kteří trpí masivním traumatem, trpělo posttraumatickou stresovou poruchou (PTSP), často spojenou s depresemi.“⁷⁰

Nejčastějšími příznaky PTSP je vyhýbání se objektům, lidem a místům, které prožitou situaci připomínají, dále nechutenství, špatná nálada, noční můry a špatné usínání, časté probouzení, pomočování, nadměrné pocení, flashbacky, uzavírání se do sebe a mnoho dalších.

Uprchlíci a žadatelé o mezinárodní ochranu, kteří utekli z rodné země před válkou či válečným konfliktem, se často setkávají s PTSP jako důsledkem hrůz, které viděli.

„*Vojáci zabili mého nejlepšího kamaráda, bylo to hrozné – nikdy na to nezapomenu. Každý den jsem žil ve strachu, že zabijí i mě.*“ (Masúd- ústní sdělení)

⁷⁰ Viz Kinzie, David, J. *Psychotherapy for massively traumatized refugees: The therapist variable*. Str. 475. (vlastní překlad)

5. Psycho–sociální pomoc pro uprchlíky

„Pokud nemáme kapacity předejít válkám, máme tedy kolektivní odpovědnost lépe rozumět a lépe pracovat na psychických, zdravotních a sociálních následcích válek.“⁷¹

Bezplatná psychologická pomoc pro všechny žadatele o mezinárodní ochranu je v České republice právem, kterého mohou všichni žadatelé využívat. V každém přijímacím i pobytovém středisku je zaměstnán externě nebo interně pracující psycholog, který je žadatelům o mezinárodní ochranu po domluvě k dispozici. Dále do středisek jezdí i psychologové ve spolupráci s neziskovými organizacemi na pomoc uprchlíků.

Důležitou roli v pomoci uprchlíkům hrají právě neziskové organizace, které zasahují tam, kde státní pracovníci nemají kompetence a snaží se o zlepšení celkové situace žadatelů o mezinárodní ochranu. Nabízejí především právní, sociální a psychologické poradenství, nabídku volnočasových aktivit, zajištění oblečení atp.

Psychické problémy se většinou odrážejí na sociálních činnostech jedince, a proto je důležitá propojenost pomoci a spolupráce mezi sociálními pracovníky a psychology přijímacích/pobytových středisek s pracovníky neziskových organizací.

Výzkumná práce⁷² Binnie Kristal-Andersson, která je klinickou psycholožkou žijící ve Švédsku a zabývá se uprchlictvím, přináší mnoho zajímavých informací jak pro sociální pracovníky, tak i psychology pracující s uprchlíky. Kristal-Andersson se zabývá psychologií uprchlíků a

⁷¹ Viz Firling, K. *The Afghan Refugee Klient*. Str. 1284 (vlastní překlad)

⁷² Název celé práce zní v originálu: „Psychology of the Refugee, the Immigrant and their Children – Development of a Conceptual Framework and Application to Psychotherapeutic and Related Support Work“ (pozn. autorky)

migrantů a poukazuje na to, že tyto skupiny klientů jsou specifické a tudíž mají i specifické potřeby. Upozorňuje na potřebu správného pochopení vnitřních obtíží klientů z řad uprchlíků a migrantů, které mají základ především v opuštění rodné země, příchodu do země nové a jejich adaptace.

Člověk, který opouští nebo prchá ze země původu a přichází do hostitelské země, se potýká s mnoha novými okolnostmi, jakými jsou například klima, přírodní podmínky a životní prostředí, kultura, etnické a rasové rozdíly, náboženství, jazyk, zaměstnanost nebo politika.⁷³ Samozřejmě velmi záleží na osobnosti každého jednotlivce a na jeho schopnostech umět se s nově nastolenou situací vypořádat.

Kristal-Andersson vytvořila schématický model, odvozený z rozsáhlých klinických zkušeností, který je určen pro lepší pochopení specifických problémů uprchlíků a imigrantů (viz Příloha č.2, vlastní překlad).

V její práci figurují dva podstatné faktory: *situace uprchlíka/migranta* a *šest aspektů*, které následují: 1. stavy existence (celkem jich Kristal-Andersson uvádí 17); 2. adaptační cyklus; 3. zážitky v dětství; 4. důležité podmínky, které vyplývají z původu uprchlíka/migranta; 5. rodinné/individuální důvody k hledání azylu nebo imigrace; 6. přechodně související stavy, které se dále dělí na tři podskupiny: a) předchozí zážitky z rodné země (násilí, válka, atd.); b) traumatické zážitky; c) zážitky v nové zemi. Všechny aspekty a jejich složky mají vnější i vnitřní důsledky na další životní průběh uprchlíka/migranta.⁷⁴

⁷³ Viz Kristal-Andersson, Binnie. *Psychology of the refugee, the immigrant and their children - Development of a conceptual framework and application to psychotherapeutic and related support work*. [online].[cit. 4.11.2009]. Dostupné na: <<http://www.lub.lu.se/luft/diss/soc233.pdf>>. Str. 84. (vlastní překlad)

⁷⁴ Viz Kristal-Andersson, Binnie. *Psychology of the refugee, the immigrant and their children - Development of a conceptual framework and application to psychotherapeutic and related support work*. [online].[cit. 4.11.2009]. Dostupné na: <<http://www.lub.lu.se/luft/diss/soc233.pdf>>. Str. 18-23 (vlastní překlad)

Autorka se věnuje všem aspektům a ke každému uvádí i tři rozdílné příběhy uprchlíků/migrantů jako příklady.

Kristal-Andersson poukazuje na to, že je nejdůležitější dívat se na uprchlíka nebo migranta z celkového pohledu a všech fází života, kterými prošel. Ve všech fázích života člověka něco ovlivňuje, v důsledku čehož se může měnit nebo se mohou nově objevit psychické problémy. Autorka vnímá klienta jako celek, jehož každá část je ale velmi důležitá a od celku neoddělitelná.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V teoretické části popisují situaci v Afghánistánu, cestu uprchlíka do hostitelské země, azylovou proceduru v České republice a některé z psychologických následků, kterými jsou uprchlíci ve většině případů postiženi, a které jim znesnadňují další život. Používám zde mimo jiné výpovědi uprchlíků z Afghánistánu převzaté z odborné literatury, výňatky z dotazníků a citace z rozhovoru, který jsem vedla s jedním uprchlíkem z Afghánistánu.

Praktická část navazuje na poznatky z teoretické části a snaží se je doložit. Předpokladem zde je fakt, že uprchlíci a žadatelé o mezinárodní ochranu jsou skupinou, která je velmi ohrožená psychicky a fyzicky náročnými životními situacemi.

1. Význam a účel dotazníkového šetření

V absolventské práci jsem použila dotazníkový výzkum, který jsem zaměřila na uprchlíky z Iráku. Stejný dotazníkový výzkum použiji i nyní na skupinu uprchlíků z Afghánistánu.

Dotazníkový výzkum je zaměřen na náročné životní situace uprchlíků z Afghánistánu a prakticky navazuje na informace z teoretické části této práce. Výzkum je koncipován tak, aby umožnil získat více informací o náročných životních situacích, se kterými se nejčastěji setkávají uprchlíci z Afghánistánu, a o jejich strategiích jak je řeší.

Posledním cílem je porovnání výsledků dotazníkového výzkumu týkajícího se uprchlíků z Iráku a uprchlíků z Afghánistánu.

Výsledky dotazníků a jejich srovnání se nedá vzhledem k malému počtu dotazovaných nijak zobecňovat a používat je na všechny uprchlíky či žadatele o mezinárodní ochranu z Iráku/Afghánistánu žijících v České republice. Oba výzkumy byly koncipovány jako rámcové utvrzení poznatků z teoretické části absolventské i bakalářské práce, a jako úvod do problematiky.

2. Vymezení klíčových pojmů

Název práce je: „*Náročné situace, se kterými se setkávají uprchlíci z Afghánistánu žijící v České republice.*

Náročné životní situace – jsou to situace, se kterými se během života může setkat, a většinou se setká, každý jedinec.

Tyto situace zahrnují: • *konflikt* jako rozpor mezi dvěma tendencemi

- *frustraci* jako zmaření na cestě k cíli
- *stres* jako nadměrnou zátěž.⁷⁵

Uprchlík - "*osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních, nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo odmítá vzhledem ke shora uvedeným obavám, ochranu své vlasti.*"⁷⁶

Ve výzkumu se zaměřuji pouze na uprchlíky, kteří pocházejí z Afghánistánu a kteří museli opustit svoji rodnou zemi.

3. Metody sběru dat

Zvolila jsem dotazníkový výzkum jako neúčinnější metodu sběru dat pro účel své práce. Vzorkem výzkumu se stali uprchlíci z Afghánistánu. Stejně tak jako i ostatní skupiny uprchlíků se bojí zneužití poskytnutých informací proti jim samotným v jejich v azylovém procesu, a proto o svých

⁷⁵ Hartl in Jenková, Pavla. *Náročné životní situace, se kterými se setkávají uprchlíci z Iráku žijící v České republice.* Str. 42.

⁷⁶ Viz Dymešová, G. *Sociální práce s uprchlíky – sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi.* Str. 7.

osudech neradi vypravují s cizími lidmi. Dotazované jedince osobně neznám a anonymní dotazník se stal z tohoto důvodu tím nejlepším možným řešením u tohoto typu výzkumu. Současně s tímto faktem souvisí nízká návratnost poskytnutých dotazníků a tím i omezený počet zkoumaného vzorku populace.

Jelikož jedním z cílů této práce je srovnání dvou dotazovaných skupin vzhledem ke stejnému tématu, použila jsem stejný dotazník jako u absolventské práce. Pouze jsem pozměnila zemi původu z Iráku na Afghánistán. Všechny otázky dotazníku jsou zachovány.

3.1 Doba trvání výzkumného šetření

Dotazníkové šetření a rozhovor byly uskutečněny během září až listopadu 2009 na území hlavního města Prahy.

3.2 Personální zajištění

V tomto výzkumu byl použit stejný dotazník jako pro absolventskou práci, na jehož tvorbě jsem se podílela s vedoucí absolventské práce paní Klimešovou.

Na rozdání dotazníků a na jejich navrácení jsem spolupracovala s Masúdem (afghánský uprchlík, se kterým jsem vedla rozhovor, jenž cituji v teoretické části), který působí mezi afghánskými uprchlíky žijících v České republice a všechny velmi dobře zná. Prací s uprchlíky se věnuje i v jedné nejmenované pražské neziskové organizaci pro pomoc uprchlíkům.

4. Soubor respondentů

S ohledem na téma práce a na předchozí výzkum, se kterým budu výsledky tohoto výzkumu srovnávat, se respondenty mého dotazníkového výzkumu stalo 15 uprchlíků a žadatelů o mezinárodní ochranu z Afghánistánu žijících v České republice, v tomto případě pouze na území hlavního města Prahy.

Aby tento dotazníkový výzkum byl vhodný ke srovnání s tím předešlým, byla velikost a vlastnosti vzorku dány již z minulého roku. V tomto výzkumu se stalo reálným vzorkem 15 uprchlíků z Afghánistánu, přesněji 13 mužů a 2 ženy.

S Masúdem jsme se při výběru vzorku řídili tím, abychom ve výsledku měli 15 zpracovaných dotazníků (13 od mužů, 2 od žen), a aby dotazovaní pocházeli z odlišných rodin (což bylo předpokladem pro rozdílné odpovědi na mnoho otázek).

Díky tomu, že všichni respondenti znají Masúda a věří mu, byli v odpovědích obsáhlejší a otevřenější – nebáli se zneužití informací a podali tak reálnější představu o tématu, kterým se výzkum zabývá.

5. Tvorba dotazníku

Dotazník je rozdělen do pěti tématických celků:

- otázky týkající se náročných životních situací v Afghánistánu
- otázky týkající se náročných životních situací, se kterými se uprchlíci setkali během své cesty do České republiky
- otázky týkající se náročných životních situací, se kterými se uprchlíci

setkali během pobytu v přijímacím nebo pobytovém středisku

- otázky o psychologické pomoci v přijímacích a pobytových střediscích a jejich využití samotnými uprchlíky
- otázka týkající se spokojenosti s pobytem v České republice.⁷⁷

V první části dotazníku je kolonka s mým jménem a kontaktními údaji v případě otázek respondentů na moji osobu nebo otázek ohledně dotazníku. Dále jsou zde uvedeny otázky na osobnostní údaje respondentů, jako je pohlaví, věk, rodinný stav, vzdělání, počet dětí, místo bydliště (pobytové středisko/privátní pobyt), stav v azylové proceduře (žadatel o mezinárodní ochranu, udělena mezinárodní ochrana aj.).

Dotazník má ve druhé části celkem 13 otázek, z toho dvě otázky jsou uzavřené (otázky č. 9, 10), zbytek jsou otázky otevřené.⁷⁸

6. Zpracování dotazníků

Vyplněné dotazníky jsem si několikrát pečlivě přečetla a informace z nich jsem přehledně přepracovala do tabulek, které nejlépe vyhovují účelu výzkumu a takto malému vzorku respondentů. Procentuální zpracování či grafy by k tak malému vzorku respondentů byly zavádějící.

Ke každé otázce náleží zpracovaná tabulka s odpověďmi. Počet odpovědí ve zpracovaných tabulkách se nemusí shodovat s počtem respondentů, neboť otázky byly v 90% otevřené a respondenti v nich uváděli obsáhlé odpovědi. Provedla jsem souhrnnou analýzu všech

⁷⁷ Jenková, Pavla. *Náročná životní situace, se kterými se setkávají uprchlíci z Iráku žijící v České republice*. Str. 46.

⁷⁸ Jenková, Pavla. *Náročná životní situace, se kterými se setkávají uprchlíci z Iráku žijící v České republice*. Str. 47.

vyplněných dotazníků a odpovědi vyčlenila do tématických kategorií, kam jsem všechny tématicky identické odpovědi zařadila.

K lepšímu pochopení jsou pod tabulkami uvedeny komentáře dosažených výsledků.

Zpracované údaje z první části dotazníku jsou uvedeny v příloze č.4 a udávají charakteristiky reálného vzorku. Údaje z druhé části dotazníku uvádím v následující kapitole.

V kapitole č.8 je uvedeno celkové zhodnocení výzkumu a jeho výsledků. V kapitole č.9 je srovnání výsledků obou výzkumů.

7. Vyhodnocení dotazníků

V této kapitole zpracovávám všechny otázky druhé části dotazníku do tabulek a uvádím k nim vlastní komentáře a vysvětlení.

Otázka č. 1 **Jaký byl hlavní důvod proč jste opustil(a) Afghánistán?**

válka	10
politické důvody	4
náboženské pronásledování	3

V této otázce nedošlo k žádným překvapením, neboť válečnou situaci jsem za hlavní důvod opuštění Afghánistánu předpokládala.

Politické důvody a náboženské pronásledování budou zřejmě souviset se změnami vlád a politických zřízení v Afghánistánu (např. boj mudžahídů proti muslimské menšině šiitů, nebo komunistickým přívržencům – viz teoretická část).

Otázka č. 2 Co pro Vás bylo nejtěžší na odchodu z Afghánistánu?

Opustit rodinu a přátele	8
Opustit Afghánistán	5
Překročení hranic Afghánistánu	3
Nedostatek peněz	3

Mnoho uprchlíků musí při útěku z rodné země opustit zbylé členy své rodiny. V muslimské zemi, jakou je Afghánistán a kde se přikládá velký význam rodině, je odchod od rodiny považován za velkou ztrátu. V tomto případě osm respondentů považuje za nejtěžší právě opuštění rodiny.

Dalších pět respondentů uvádí za nejtěžší opuštění rodné země, což je také zcela pochopitelné.

U třech respondentů se shoduje odpověď „překročení hranic Afghánistánu“, což je zřejmě způsobeno ilegálním odchodem s neplatnými doklady, bez nichž je odchod ze země složitý.

Tři respondenti uvádějí, že měli problémy s nedostatkem peněz, který může mít za následek velmi složité cestování, nedostatek jídla, vody atd.

Otázka č. 3 S kým jste cestu absolvoval(a)?

s rodinou	7
sám/sama	6
neznámí lidé	2

Tato otázka ukazuje, že nejvíce respondentů (celkem sedm) cestovalo s rodinou. Na jedné straně to mohlo být výhodou (nebyli na řešení

problému sami), ale na druhou stranu dva respondenti uvádějí, že cestovali s nemocnými dětmi, a že to bylo velice nebezpečné.

Druhou odpovědí (uvedlo šest respondentů) byla cesta, kterou respondenti podnikli sami. Útěk z rodné země je nebezpečný a psychicky velmi náročný, proto předpokládám, že pro ty, kdo cestovali sami, bude zvládnání problémů během cesty o něco více náročnější (nemají se s kým poradit, podělit o city, atp.) oproti těm, kdo cestovali s rodinou nebo přáteli.

Dva respondenti podnikli cestu s neznámými lidmi, se kterými se během cesty potkali a zase rozdělili, což bývá vcelku časté.

Otázka č. 4 S jakými problémy jste se setkal(a) během cesty?

Bez problémů	5
Nebezpečí života	4
Zadržení s neplatnými doklady - vazba	3
Nedostatek peněz	3
Cesta kamionem	1

Nejvíce respondentů (celkem pět) uvádí, že během cesty se nesetkali s žádnými problémy, což je pro mě překvapujícím výsledkem. Z odborné literatury a z příběhů mnoha uprchlíků, z kterými jsem se setkala, vím, že se uprchlíci setkávají s mnoha problémy během cesty do hostitelské země. Odpověď, že se s problémy nesetkali, si nedokážu vysvětlit – měli opravdu takové štěstí, že se s problémy nesetkali? A nebo se s problémy na cestě do hostitelské země sice setkali, ale v porovnání s nebezpečnou situací v rodné zemi, jim nepřikládají takovou důležitost či vážnost?

Nicméně jen o jednoho respondenta méně – tedy čtyři respondenti – uvádějí, že během cesty se dostali do nebezpečí života.

Tři respondenti byli zadrženi s neplatnými doklady a následovala jejich vazba. Jeden respondent uvádí cestu kamionem, kde pravděpodobně cestoval v nelidských podmínkách.

Otázka č. 5 Co Vám pomáhalo během cesty do České republiky se s potížemi vyrovnat?

Rodina a přátelé	8
Nic mi nepomohlo	5
Myšlenka lepšího života	2
Víra a naděje	2

Pro osm respondentů byla největší pomocí rodina a jejich přátelé. Odpověď „nic“ (uvedlo ji celkem pět respondentů) je pochopitelná vzhledem k výsledku předchozí otázky, kdy se pět respondentů nesetkalo s žádnými problémy a stejných pět respondentů uvedlo právě tuto odpověď.

Myšlenka lepšího života, který budou mít v nové zemi, pomohla řešit problémy během cesty celkem dvěma respondentům. S vírou a nadějí překonali problémy také dva respondenti.

Otázka č. 6 Co Vás vedlo k tomu, že jste se rozhodl(a) pro Českou republiku?

Byl(a) jsem zde zadržen(a)	7
Přátelé, kteří tu žijí	5
Náhoda	3

Česká republika již delší čas není jen průchozím státem při cestě dál na západ, ale i přes tento fakt sedm respondentů uvádí, že zde byli zadrženi a nuceni požádat o azyl právě v České republice. Českou republiku si tedy nevybrali cíleně za svou novou „domovinu“.

Pro pět respondentů byl největším důvodem pro výběr České republiky to, že tu bydleli jejich přátelé, kteří jim zajisté mohli nabídnout na začátku důležité informace, pomoc s ubytováním, penězi, prací, atd..

Tři respondenti uvádějí náhodu jako důvod, proč si vybrali Českou republiku. Za touto odpovědí může stát mnoho vysvětlení, např. by se sem dala zařadit i odpověď, že zde byli zadrženi; převaděči je zde vyložili, a tak tu zůstali, apod.). Bohužel zde respondenti další vysvětlení neuvedli.

Otázka č. 7 Jak na Vás působil(-bí) pobyt v přijímacím/pobytovém středisku?

Velmi těžce	5
Normálně	4
Nedostatečný servis	2
Špatná komunikace	2
Moc dlouhý pobyt zde	1
Bylo to dobré – byl(a) jsem zde v bezpečí	1

Na pět respondentů působil pobyt v přijímacím/pobytovém středisku těžce. Tuto odpověď jsem předpokládala za tu nejčastější, o to větším překvapením je pro mě fakt, že pro čtyři respondenty byl pobyt zde „normální“. Pro jednoho respondenta byl pobyt zde dobrý, protože se tu cítil v bezpečí.

Další odpovědi jsou negativního rázu. Dva respondenti uvádějí nedostatečný servis, který se jim zde dostával/dostává, a dva respondenti špatnou komunikaci se zaměstnanci střediska. Jeden respondent uvádí, že zde strávil příliš dlouhou dobu.

Celkově je tu deset záporných odpovědí o pobytu ve střediscích, což je alarmující číslo. Čtyři respondenti uvádějí důvody nespokojenosti, které jsou spojeny s fungováním středisek (nedostatečný servis a špatná komunikace).

Otázka č. 8 S jakými problémy jste se zde setkal(-a)/dále setkáváte?

Problémy s azylovou procedurou	5
Nemám práci	4
Neumím česky	4
Hrozí mi návrat do rodné země	1
Špatná integrace	1
Nedostatek financí	1

Pět respondentů uvádí za největší problém azylovou proceduru, která je spojená s obavami o budoucnost a každodenním strachem ze zamítnutí žádosti o mezinárodní ochranu. V kontextu této odpovědi je i odpověď jednoho respondenta, který uvádí, že mu hrozí návrat do rodné země (právě z důvodu neudělení ochrany).

Čtyři respondenti uvádějí problémy s nezaměstnaností a stejný počet respondentů přiznává jako hlavní problém neznalost češtiny, což právě může mít za následek nezaměstnanost.

Dále se zde jednou objevuje problém se špatnou integrací a jednou s nedostatkem financí.

Otázka č. 9 **Věděl(a) jste o možnosti odborné psychologické pomoci v přijímacím/pobytovém středisku?**

ano	4
ne	11

Při přijímacím pohovoru ve středisku by měl být uprchlík informován o možnosti bezplatné psychologické pomoci. Je tedy otázka proč jedenáct z patnácti dotazovaných o této službě nevědělo?

Otázka č. 10 **Využil(a) jste této pomoci?**

ano	3
ne	12

Tři respondenti ze čtyřech, kteří o nabídce psychologické pomoci věděli, ji také využili. Zde je vidět, že o psychologickou pomoc je mezi uprchlíky zájem. Zajímavé by bylo vědět kolik respondentů by psychologickou pomoc navštívilo, kdyby o ní všech patnáct respondentů vědělo.

Otázka č. 11 **Pokud ano, v čem Vám tato pomoc pomohla?**

Nepomohla mi	2
Pomohla, necítil jsem se sám	1

Dvěma respondentům ze tří se pomoc neosvědčila a nijak jim nepomohla. Pouze jednomu respondentovi byla pomoc účinná, necítil se díky ní tak sám a věděl, že jsou tu lidé, kteří mu pomohou. Otázkou je proč dvěma respondentům pomoc nepomohla?

Otázka č. 12 Pokud se setkáváte s nějakými životními obtížemi, jak se s nimi vyrovnáváte?

Sám nebo s pomocí rodiny a přátel	4
S pomocí Boha	4
Bojuji s nimi	3
Neumím se s nimi vyrovnat, nezvládám je	3
Vyhýbám se jim	2
Nevšímám si jich	1
Nalézáním radostí v každém dnu	1

Celkem čtyři respondenti se vyrovnávají s problémy samy, s pomocí přátel a rodiny, a další čtyři respondenti s Boží pomocí. Tyto odpovědi nejsou překvapující – lidé obecně nejvíce spoléhají sami na sebe, rodinu a přátele. Věřící lidé potom spoléhají na Boha, což je u praktikujících muslimů (jimiž jsou všichni dotazovaní) přirozené.

Tři respondenti s problémy bojují a jeden se snaží nalézt radost v každém dni svého života.

Pro další tři respondenty je obtížné se s problémy vyrovnat a v jejich důsledku mají psychické obtíže.

Dva respondenti se problémům vyhýbají a jeden si jich nevšímá. Tyto odpovědi mohou být negativní reakcí na trauma, kdy se člověk stahuje do sebe a utíká od všeho, co mu způsobuje problémy nebo se snaží obtíže popírat.

**Otázka č. 13 Jak jste spokojen(a) s pobytem v České republice?
Mohl(a) byste uvést nějaká pozitiva či negativa
spojená s pobytem u nás?**

Problémy s azylovou procedurou	5
Nemám práci	4
Cizí prostředí, vzdálenost od domova	4
Chybí mi Afghánistán a rodina	4
Rasismus	3
Je tu bezpečí	3
Neplatné doklady	2
Mám střechu nad hlavou a co jíst	2
Špatná integrace	2
Závislost na státu	2
Všechno беру jako normální	1
Umím česky, mám práci a přítelkyni	1

Pět respondentů uvádí za největší negativum problémy s azylovou procedurou, které se odrážejí do jejich každodenního života v ČR. Čtyři respondenti jsou nespokojeni s nedostatkem práce. Dalším čtyřem respondentům chybí rodná země a rodina, stejnému počtu respondentů vadí cizí prostředí, ve kterém nyní žijí.

Tři respondenti zde pocítují bezpečí, ale naopak třem respondentům tu vadí projevy rasismu. Dva respondenti mají neplatné doklady, což jim způsobuje mnoho problémů.

Dva respondenti jsou rádi za to, že mají střechu nad hlavou a dostatek jídla, ale dvěma dalším se nelíbí špatná integrace do české společnosti.

Dva respondenti uvádějí za negativum jejich závislost na státu. Pro jednoho respondenta je vše normální – nevidí pozitiva či negativa. Poslední respondent uvádí, že je šťastný, protože umí česky, má práci a přítelkyni.

8. Výsledky šetření

Dotazníkový výzkum byl proveden na reálném vzorku patnácti uprchlíků z Afghánistánu, kteří v současné době žijí na území České republiky. Z hlediska velikosti vzorku, se nejedná o výzkum, jehož výsledky by bylo možno zobecňovat. I přes tento velmi důležitý a neopomenutelný fakt, přináší výzkum informace, které mohou sloužit jako úvod do problematiky a pro čtenáře jako inspirace o tom, s jakými náročnými životními situacemi se někteří uprchlíci z Afghánistánu setkali, jak na ně působily, jak je řešili či řeší.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo třináct mužů a dvě ženy, všichni praktikují muslimskou víru. Průměrný věk respondentů je 36 let. Nejvyšší dosažené vzdělání je u většiny respondentů středoškolské nebo vysokoškolské. Šest respondentů je ženatých, dvě respondentky vdané, zbytek je svobodných. Deset respondentů má rodinu v Afghánistánu (zde se myslí nejen ta nejbližší) a sedm respondentů žije s rodinou nebo její částí v České republice. Většina zúčastněných žije v České republice privátně, pouze čtyři zůstávají nadále v pobytovém středisku. Mezi respondenty byli celkem 4 žadatelé o mezinárodní ochranu; 5 lidí již má udělenou mezinárodní ochranu, z čehož 3 respondenti s dlouhodobým pobytem a 2 s trvalým pobytem na území České republiky. Mimo jiné bylo pěti respondentům uděleno české občanství.

Mezi odpověďmi žen a mužů se nevyskytly žádné zásadní rozdíly právě z důvodů genderových rozdílů, proto odpovědi žen a mužů jsem ve vyhodnocení výzkumu nijak nerozlišovala.

Respondenti opustili Afghánistán z důvodu války nebo z důvodů, které jsou s válkou úzce spjaty. Nejvíce respondentů cestovalo z Afghánistánu společně s rodinou, ale skoro stejný počet uprchlíků cestovalo osamoceně.

S problémy během cesty do ČR, jakými je například nedostatek peněz nebo nebezpečí života, se setkala polovina dotazovaných. Ale zbylá třetina problémy během cesty nezaznamenala.

Českou republiku si za svou cílovou stanici úmyslně vybrali pouze čtyři respondenti a to díky tomu, že tu žili jejich přátelé. Fakt, že jsou v české republice „nedobrovolně“ (sami si ji nevybrali jako cílovou stanici), může negativně ovlivnit i pobyt a život zde. Tento předpoklad se v dalších odpovědích opravdu potvrdil (respondenti, kteří si vybrali ČR nedobrovolně, uváděli více negativní odpovědi na následující odpovědi o pobytu ve střediscích a v ČR obecně).

Pobyt v přijímacím/pobytovém středisku uprchlíci obvykle nevnímají dobře a většina odpovědí o pobytu zde je negativních, respondenti se tu setkali s mnoha potížemi. Tento výsledek by měl upozornit na kvalitu poskytovaných služeb ve střediscích a na fakt, že tu uprchlíci nejsou ve většině případů spokojeni. Pobyt ve střediscích by se měl stát příjemnějším.

O psychologické pomoci věděli pouze čtyři respondenti z patnácti a pouze jednomu respondentovi ze tří byla tato pomoc užitečná. Odpovědi na tyto otázky jsou alarmující. O psychologické péči uprchlíci v tomto případě nevěděli a pokud ano, tak nebyla ve všech případech účinná. Zde se nabízí velký prostor pro zlepšení jak informovanosti (nebo ujištění, že klienti nabídce porozuměli), tak i přímé poskytování pomoci.

Všichni dotazovaní mají své osobní strategie, které jim pomáhají se s problémy vyrovnat, ale mnoho z nich jsou strategie únikové, které situaci řeší jen krátkodobě. Za těmito únikovými strategiemi se mohou skrývat vážné psychické problémy a traumata (např. PTSD) – v tomto případě je účinná psychologická pomoc nenahraditelná (jako prevence i intervence psychologických problémů a nemocí). Jinak mnoho z respondentů řeší problémy samostatně nebo s pomocí přátel a rodiny.

Na otázku ohledně negativ a pozitiv spojených s životem v České republice účastníci výzkumu uvádějí více negativ než pozitiv. Většinou uvádí, že se tu cítí v bezpečí (na rozdíl od rodné země, kde je válka), ale mají zde mnoho jiných problémů, jako je nezaměstnanost, nejistou budoucnost, špatnou integrovanost do české společnosti, atp. Tento výsledek by měl být zásadním nejen pro Ministerstvo vnitra a jeho organizace, ale také pro českou společnost a její občany. Žadatelé o mezinárodní ochranu přišli do České republiky (i když ne vždy dobrovolně) najít bezpečí a nový domov a my bychom jim měli pobyt zde co nejvíce ulehčit a zpříjemnit – oni si už dost vytrpěli v minulosti.

9. Porovnání výzkumů

V této kapitole dochází ke srovnání výsledků dvou stejných dotazníkových výzkumů, kde se lišila jen skupina respondentů. Jedná se o dotazníkový výzkum použitý pro absolventskou práci s reálným vzorkem 15 uprchlíků z Iráku a výzkumem uvedeným v předcházející kapitole se stejným reálným vzorkem uprchlíků z Afghánistánu.

Cílem je porovnat tyto dva výzkumy ve svých výsledcích a objevit jaké shody nebo naopak rozdíly jsou mezi odpověďmi respondentů.

Oba dva výzkumy vznikly jako praktické doložení informací, které jsou uvedeny v teoretických částech obou prací. Výzkumy mají tak malý reálný vzorek, že výsledky ani z jednoho z výzkumů nejdou obecně aplikovat a vyvozovat z nich všeobecně platná pravidla. Tyto výzkumy slouží především jako úvod do problematiky uprchlictví a jeho psychosociálních následků, kterými se obě práce zabývají.

Je zajímavé porovnat odpovědi obou výzkumných šetření. I v tomto případě však nejde o zobecňování údajů.

V tomto srovnávacím šetření používám označení „Afghánci“ a „Iráčané“ jako příslušníci zkoumaných skupin, ale jedná se pouze o označení patnácti respondentů jako reálného vzorku, a nikoliv celé národnosti.

Respondenti z Iráku byli v průměru o tři roky mladší (průměrný věk 33 let). V obou zemích, Iráku i Afghánistánu, je kolem 90% obyvatel muslimského vyznání. Mezi dotazovanými z Iráku se vyskytovali také dva křesťané a jeden respondent s vírou Saibée. Dvanáct respondentů bylo muslimy, ale pouze čtyři z nich byli praktikující. Naopak ve skupině respondentů z Afghánistánu jsou praktikujícími muslimy všichni dotazovaní.

Nejvíce osob z obou dotazovaných skupin má středoškolské či vysokoškolské vzdělání. Tento fakt dokazuje, že uprchlíci jsou často velmi vzdělání lidé.

Obě dvě ženy z Iráku, které se zúčastnily výzkumu, byly vdovy. Mezi Afghánci se neobjevila žádný vdovec/vdova. U Afghánců byl největší počet ženatých/vdaných, u Iráckých respondentů bylo nejvíce svobodných mužů.

Velký rozdíl je v údajích ohledně rodiny respondenta: jedenáct respondentů z Iráku má stále rodinu v Iráku a rodiny čtyřech dalších Iráčanů žijí v jiné zemi než je Česká republika. U respondentů z Afghánistánu je situace jiná: sedm z respondentů žije s rodinou v ČR.

Naprosto stejný výsledek u obou skupin se týká místa pobytu: dvanáct uprchlíků z Afghánistánu a dvanáct z Iráku žijí mimo zdi pobytového střediska.

Mezi Iráčany je více žadatelů o mezinárodní ochranu než mezi Afghánci, kde je naopak více respondentů s udělenou mezinárodní ochranou a dokonce i českým občanstvím. Respondenti z Afghánistánu, kteří zde tvoří vzorek, jsou v azylové proceduře úspěšnější než ti z Iráku (což se může projevit na vnímání dalších otázek spojených s azylovou procedurou a jejími problémy).

V otázce číslo jedna není mezi odpověďmi respondentů obou skupin rozdíl – všichni respondenti opustili zemi z důvodu války a jejích důsledků. Afghánistán i Irák jsou sužovány válkou, která je hlavním důvodem imigrace obyvatel.

Jako nejtěžší na odchodu bylo pro respondenty z obou zemí opuštění rodiny, přátel a rodné země samotné. U respondentů z Afghánistánu se zde objevuje i nedostatek peněz a překročení hranic.

Respondenti z Iráku nejčastěji opouštěli zemi samotní, jako jednotlivci. Naopak respondenti z Afghánistánu s rodinami a dva respondenti s neznámými lidmi.

U obou skupin respondentů se shoduje velmi zajímavá odpověď, že se během cesty neseťkali s žádnými problémy. Tato odpověď se vyskytuje dokonce u třinácti respondentů z Iráku a u pěti z Afghánistánu. Jinak se zde vyskytuje další shoda a to v problému nedostatku peněz u některých respondentů.

Pro Afghánce byla největší pomocí při problémech na cestě rodina a přátelé, což pro Iráčany bylo na druhém až třetím místě četnosti. Shoduje se zde u obou skupin odpověď, že jim „nic“ s řešením problémů nepomohlo (bylo to v důsledku toho, že žádné problémy neměli – jak uvedli na předešlou otázku).

O otázce „Co Vás vedlo k tomu, že jste se rozhodl(a) pro Českou republiku?“ se odpovědi obou skupin liší. U iráckých respondentů se objevují důvody, že ČR je krásná země, je tu svoboda, právo a demokracie, což v odpovědích respondentů z Afghánistánu nenajdeme. Ti se v nejhojnějším počtu pro ČR dobrovolně nerozhodli, ale byli tu donuceni zůstat. Deset z Iráčanů se naopak pro ČR rozhodlo dobrovolně.

O pobytu v přijímacím/pobytové středisku se respondenti obou skupin vyjadřují ve více případech negativně, ale respondenti z Iráku používají „tvrdší“ slova jako *nechutné* a *nejhorší věc v životě*. Respondenti z Afghánistánu vyzdvihují více špatnou kvalitu služeb a komunikace se zaměstnanci.

Co je vcelku nepochopitelné je fakt, že i přes negativitu odpovědí na předešlou otázku, se respondenti z Iráku v osmi případech nesetkali ve středisku s problémy. Naopak všech patnáct afghánských respondentů uvádí nějaký problém.

O psychologické pomoci nevěděla většina z Iráčanů i Afghánců, což je alarmující. Kde se stala chyba v této neinformovanosti? Je to vinou zaměstnanců středisek (informace nemuseli poskytnout), vinou uprchlíků (nezajímali se o takové informace), nebo je to jazykovou bariérou (obě dvě strany si nepochopili)? Přestože tři Afghánci a dva Iráčané o službě věděli a navštívili ji, jen dvěma z nich služba pomohla v tom smyslu, že se cítili lépe když si mohli s někým promluvit a vědět, že na všechno nejsou sami.

V odpovědi na otázku jak se respondenti vyrovnávají s obtížemi byli Iráčané více pozitivní a poklidnější. Uváděli například, že s trpělivostí čekají na výsledky, pomáhá jim víra a pomoc Boží, silně tomu čelí a snaží se najít řešení, a nebo se s problémy vyrovnávají s klidem a moudrostí. Na druhé straně respondenti z Afghánistánu zauímají únikové strategie, problémům se vyhýbají a neumí je řešit.

Na poslední otázku ohledně negativ a pozitiv spojených s pobytem v České republice respondenti i z Iráku uvedli i takové odpovědi, že ČR je krásnou a bezpečnou zemí. Respondenti z Afghánistánu zaujali spíše negativní postoj k pobytu zde a pozitivních odpovědí bylo jen šest.

Na základě těchto dvou výzkumů a jejich srovnání jsem narazila na rozdíly, ale i shody mezi respondenty z obou skupin.

Dotazovaní z Afghánistánu, kteří se zúčastnili tohoto výzkumu, jsou hodně tradiční co se rodiny a rodinného života týče. Ve většině případů s rodinou cestují a rodina jim pomáhá při řešení problémů, jenž život přináší. Je to pravděpodobně způsobeno jejich kulturní tradicí, kdy v Afghánistánu je rodina základní jednotkou všeho lidského dění a existence. Respondenti z Afghánistánu jsou všichni věřícími praktikujícími na rozdíl od dotazovaných Iráčanů (je tu však i možnost, že praktikujícími nejsou všichni, ale, jak mi sdělil v rozhovoru Masúd, ti kdo nepraktikují, se k tomu veřejně nepřiznají).

Většina Afghánců si Českou republiku za cílovou stanici nevybrala a to se i pravděpodobně odrazilo na jejich vnímání života zde – pobyt ve střediscích i České republice obecně ohodnocují negativně.

V otázce ohledně zvládání náročných životních situací jsou Iráčané více úspěšnější a pozitivní. Naopak u afghánských respondentů se objevuje spíše nezvládání problémů s jejich negativní důsledky na jejich psychiku.

Respondenti z Afghánistánu působí více tradičně než respondenti z Iráku. Jedná se zejména o otázku víry, kdy všichni respondenti jsou praktikujícími muslimy. A v otázce rodinné, kdy většina z nich přišla do České republiky s rodinou.

To je velmi zajímavé zjištění, na které má velký vliv kultura a tradice v rodné zemi. Přece jen v Iráku znát více vliv západu než ve velmi tradičním Afghánistánu.

Z obou výzkumů vyplývá, že respondenti (bez rozdílu pohlaví, věku či národnosti) se během svého uprchlického života setkávají s mnoha náročnými životními situacemi, které často neumějí samostatně zvládat a naopak mají za následek psychické problémy.

10. Diskuze k výzkumu

Jak už bylo mnohokrát v této práci zmíněno, tento výzkum není nijak obecně platný a slouží především k praktickému doložení teoretické části práce.

Dotazníkový výzkum byl převzat z výzkumu pro absolventskou práci. Při jeho realizaci byl největším problémem návratnost dotazníků (z třiceti rozdaných se jich vrátilo pouhých 15 vyplněných). V aktuálním výzkumu byla sto procentní návratnost zajištěna spoluprací s Masúdem.

V minulém výzkumu jsem využila pomoc dvou překladatelů a dotazník byl respondenty vyplňován v arabštině, což i při odborném překladu způsobilo mnoho jazykových odlišností. Respondenti z Afghánistánu, kteří dotazník vyplňovali, rozumí a mluví bez problémů česky, což pochopení dotazníků velmi usnadnilo.

V aktuálním výzkumu byli respondenti více obsáhlejší ve svých odpovědích, ale i přesto si myslím, že za normální situace, kdy by nečekali

na rozhodnutí o mezinárodní ochraně, nehrozilo jim vyhoštění, atp.), by sdělili ještě více informací.

Obecně je velmi těžké získat důvěru uprchlíků (i těch, jimž byla mezinárodní ochrana již udělena) a navázat s nimi tak dobrý kontakt, aby byli ochotní sdělit něco ze svých osudů. Ve většině případů uprchlíci nevěří, že informace nebudou použity v azylové proceduře proti nim.

S přihlédnutím na všechny nedostatky a chyby tohoto výzkumu si myslím, že výzkum přinesl některé nové informace o životě a náročných situacích uprchlíků z Afghánistánu, a že se podařilo díky srovnání obou výzkumů, doložit výsledky z výzkumu předcházejícího.

Závěr

V této práci jsem se zabývala náročnými životními situacemi uprchlíků z Afghánistánu, se kterými se setkávají již během života v rodné zemi a především následně jako uprchlíci a žadatelé o mezinárodní ochranu.

V teoretické části jsem se věnovala kulturnímu a historickému pozadí Afghánistánu, životem uprchlíků a náročnými situacemi, se kterými se setkávají, a posledně s psychosociálními následky uprchlictví a jejich intervenci.

V praktické části jsem představila svůj dotazníkový výzkum a jeho výsledky, které prakticky dokládají informace z teoretické části práce. Navíc zde uvádím srovnáním výzkumů o náročných životních situacích uprchlíků z Iráku a z Afghánistánu.

Bez ohledu na zemi původu, uprchlíci opouštějí rodnou zemi a podnikají cestu za „lepší“ životem, jenž s sebou nese mnoho nástrah. Ani v nové hostitelské zemi nemají tito lidé lehký život a jako žadatelé o mezinárodní ochranu se setkávají s dalšími stresory.

Česká společnost je zahlcena nepravdivými informacemi a předsudky o uprchlících. Samotní uprchlíci se necítí v české společnosti dobře - naopak jejich život zde jim přináší další a další problémy.

Měli bychom si uvědomit, že nikdo si svůj osud nevybírám dobrovolně. Uprchlíci jsou nuceni vnějšími okolnostmi kompletně změnit své životy, opustit místo kde jsou doma a vydat se na cestu do „nového domova“. Myslím si, že jen málo z uprchlíků žijících v České republice ji označuje skutečně za svůj domov.

Uprchlíci jsou často psychicky traumatizovaní a bolesti osudu si s sebou nesou celý svůj život. Tato práce má na některé problémy uprchlíků

upozornit a popřípadě dát impulz k tomu, aby se práce s traumatizovanými uprchlíky brala vážně a nebyla opomíjena, jak se často děje.

Česká společnost by měla být pravdivě informována všemi dostupnými zdroji o tom, kdo skutečně jsou uprchlíci a jak těžké životy mají. Neopomíjena by měla být i multikulturní výuka na všech školách v České republice. A sami uprchlíci by se měli snažit o integraci do „nové“ společnosti, ale nikdy nezapomínat na to odkud pocházejí a neopouštět tradice své kultury. Vlastní identita je to nejdůležitější, co by si každý jedinec měl zachovat.

Práce s traumatizovanými uprchlíky potřebuje čas, ale především vzdělané pracovníky. Špatně zvoleným přístupem práce můžeme klienta z řad uprchlíků vystavit další viktimizaci a způsobit mu tak traumata. Na psychologickou pomoc se často zapomíná, i přes to, že je pro traumatizované uprchlíky velmi důležitá a mohla by jím být i velmi užitečná.

Ministerstvo vnitra České republiky by mělo být prvním orgánem, který by měl zjednodušit život uprchlíků. Jedná se především o zvýšení rychlosti vyřizování žádostí o mezinárodní ochranu a zajištění fungujících sociálních a psychologických služeb pro uprchlíky, které budou jejich život zlepšovat a ne naopak.

Seznam literatury

- Baštecká, Bohumila a kol. *Terénní a krizová práce. Psychosociální intervenční týmy*. Grada Publishing, Praha, 2007. ISBN 80-247-0708-X.
- Dymešová, Gabriela. *Sociální práce s uprchlíky – sborník příspěvků v kurzu Sociální aspekty uprchlictví v teorii a praxi*. OPU, Latner, Zlín.
- Firling, Kenneth, *The Afghan Refugee Klient, Journal of Counseling and Development : JCD*; Sep 1988; 67, 1. Str. 32-34; 1284.
- Hollifield, Michael. *Taking measure of war trauma. The Lancet*; Apr 9-Apr 15, 2005; 365, 9467. Str. 1283.
- Jeffrey, Paul. *In refugee camps, peace is an 'if'*. *National Catholic Reporter*; 37, 8. 2001. Str. 14.
- Jenková, Pavla. *Náročná životní situace, se kterými se setkávají uprchlíci z Iráku žijící v České republice*. Absolventská práce. Vyšší odborná škola Jabok, Praha 2008.
- Kinzie, David J., *Psychotherapy for massively traumatized refugees: The therapist variable. American Journal of Psychotherapy*; 55, 4. 2001. Str.475.
- Kolektiv autorů. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Nakladatelství Triton. Praha 2008. ISBN 978_80-7387-097-3.
- Kristal-Andersson, Birnie. *Psychology of the refugee, the immigrant and their children - Development of a conceptual framework and application to psychotherapeuti and related support work*. Department of Psychology, University of Lund, Sweden, 2000.
- Loubalová, Silvie. *Posttraumatická stresová porucha*. Referát do předmětu Psychoterapie dětí. Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, Psychologický ústav, Brno 2005.
- Maley, William. *Afganistan War*. Palgrave Macmillan, 2002, ISBN 0-333-80291-8.

- Marek, Jan. *Afghánistán*. Nakladatelství Libri, Praha 2003. ISBN 80-7277-128-0.
- Moser, Catharine a kol. *Traumatisierungen von Flüchtlingen und Asyl Suchenden Einfluss des politischen, sozialen und medizinischen Kontextes*. Seismo Verlag, 2001. ISBN-10: 3908239877.
- Myšiska, Martin. *Afghánistán, prach a růže. Putování Afghánistánem za Tálibánu a po jeho pádu*. Nakladatelství MTM. Příbram, 2001. ISBN 80-903044-3-5.
- Pastrňák, René. *Sociální práce s menšinami a migranty*. Optys Opava, 2008. ISBN 978-80-85819-69-4.
- Roubalová, V.; Günterová, T.; Kostlán, F. *Příchozí*. G plus G, s.r.o., Praha 2005. ISBN 80-86103-82-X.
- Sarin, Oleg; Dvoretzky, Lev. *Afghánský syndrom. Sovětský Vietnam*. Jota s.r.o., Brno, 2001. ISBN 80-7217-157-7.
- The Economist. *American opinions on Afghanistan. A war of necessity?* August 22ND – 28TH 2009. Str. 21.
- Vojtíšek, Zdeněk. *Encyklopedie nových náboženství. Nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spiritualita*. Knižní klub, Praha 2006. ISBN 80-242-1605-1.
- Willis Winter, *Afghan exiles also pray for fall of Taliban*. Insight on the News; 17, 46. 2001. Str. 31.

Internetové zdroje

- Český statistický úřad. *Počet cizinců v ČR*. [online]. [cit. 28.9.2009] Dostupné na: <http://www.czso.cz/csucizinci.nsf/tabulkyciz_pocet_cizincu-006>
- International School Psychology Association, Symposium Session at the 25th International School Psychology Colloquium, **Supporting**

Children Experiencing War and Terrorism. Nyborg 2002. Str. 2 [online]. [cit. 10.11.2009]. Dostupné na: <<http://www.docstoc.com/docs/15177913/Supporting-Children-Experiencing-War-and-Terrorism>>.

- Ministerstvo vnitra ČR. ***Azylová zařízení.*** [online]. [cit. 13.10.2009]. Dostupné na: <<http://www.mvcr.cz/ministerstvo/suz/zarizeni.html>>.

- Refugees Magazine. ***Issue 108 (Afghanistan : the unending crisis) - The biggest caseload in the world.*** [online]. [cit. 25.9.2009]. Dostupné na: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?Page=search&docid=3b680fbfc&query=refugees%20magazine>>.

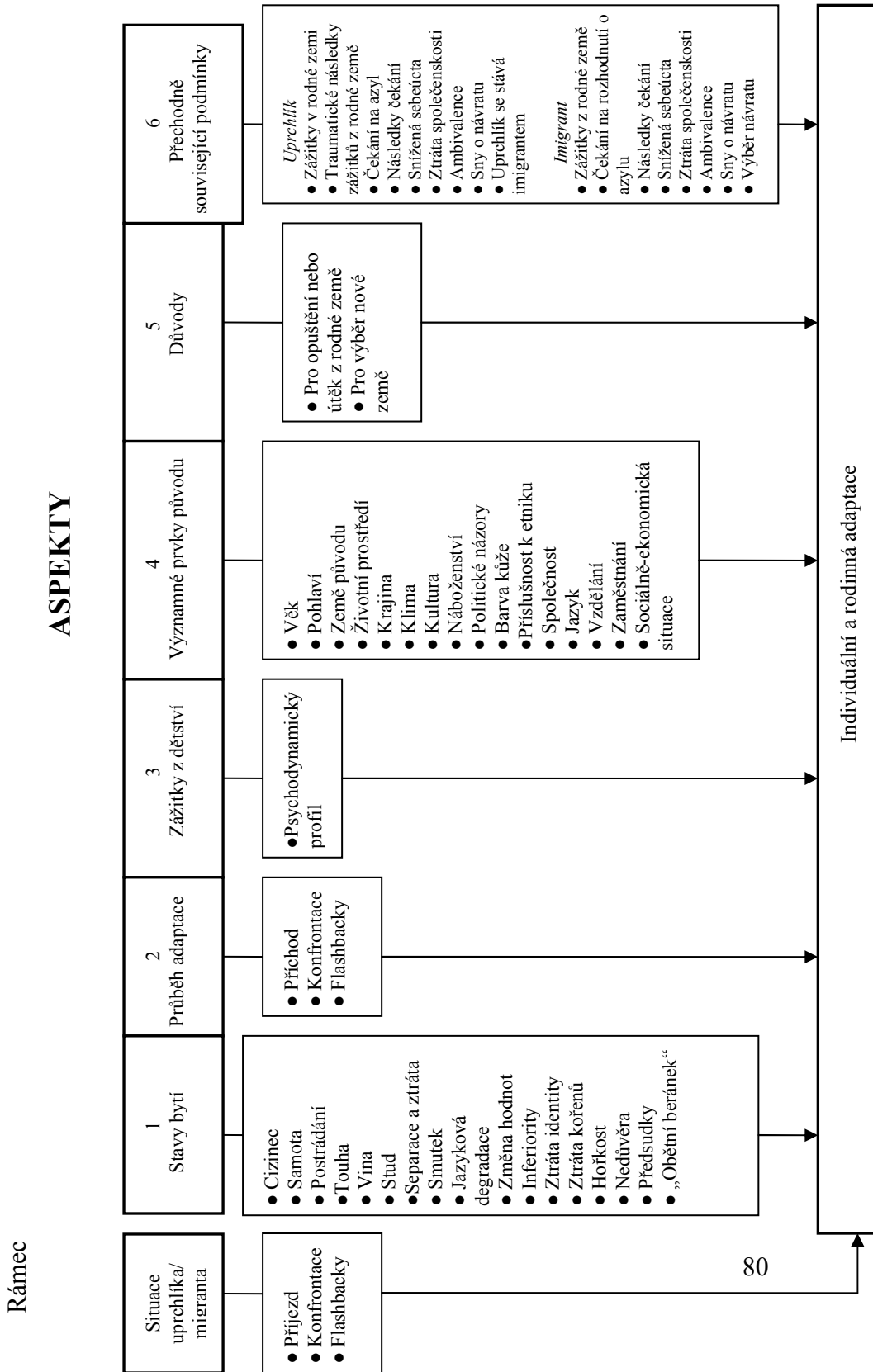
- Wikipedie. ***Mudžahid.*** [online]. [cit. 18.9.2009]. Dostupné na: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Mud%C5%BE%C3%A1hid>>.

Příloha č.1: Mapa Afghánistánu

Dostupné na: http://www.lib.utexas.edu/maps/cia08/afghanistan_sm_2008.gif

Příloha č.2: Schématický model podmínek, které ovlivňují život uprchlíka/imigranta od Kristal-Andersson

Příloha č.3: Dotazník

DOTAZÍK PRO BAKALÁŘSKOU PRÁCI

Pavla Jenková

Tel. + 420 721 039 531

email: jenkova@seznam.cz

Tento dotazník slouží jako podklad pro napsání bakalářské práce na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Dotazník je anonymní a dobrovolný. Předem děkuji za Váš čas, který strávíte nad jeho vyplňováním, za ochotu a pravdivost sdělených informací.

Děkuji za Vaši pomoc

Věk: _____

Pohlaví: (zaškrtněte odpovídající možnost) muž žena

Náboženské vyznání: _____

Praktikující: ano ne

Dosažené vzdělání: _____

Rodinný stav: svobodný(-á) ženatý/vdaná vdovec/vdova

rozvedený(-á)

Počet dětí: _____

Vaše rodina: zůstala v Afghánistánu žije v jiné zemi

jiná možnost: _____

Současné místo pobytu: pobytové středisko privátní pobyt

Azylová procedura: jsem žadatelem o azyl v ČR

mám udělen azyl v ČR

mám udělen dlouhodobý pobyt v ČR

mám udělen trvalý pobyt v ČR

jiná možnost: _____

1. Jaký byl hlavní důvod proč jste opustil(-a) Afghánistán?

2. Co pro Vás bylo nejtěžší na odchodu z Afghánistánu?

3. S kým jste cestu absolvoval(-a)?

4. S jakými problémy jste se setkal(-a) během cesty?

5. Co vám pomáhalo během cesty do České republiky se s potížemi vyrovnat?

6. **Co Vás vedlo k tomu, že jste se rozhodl(a) pro Českou republiku?**
7. **Jak na Vás působil(-bí) pobyt v přijímacím /pobytovém středisku?**
8. **S jakými problémy jste se zde setkal(-a)/dále setkáváte?**
9. **Věděl(-a) jste o možnosti odborné psychologické pomoci v přijímacím/pobytovém středisku?** ano ne
10. **Využil(-a) jste této pomoci?** ano ne
11. **Pokud ano, v čem Vám tato pomoc pomohla nebo naopak nepomohla?**
12. **Pokud se setkáváte s nějakými životními obtížemi, jak se s nimi vyrovnáváte?**
13. **Jak jste spokojen(na) s pobytem v České republice? Mohl(a) byste uvést nějaká pozitiva či negativa spojená s pobytem u nás?**

Příloha č.4: Charakteristiky vzorku dotazovaných

Tabulka č. 1: **Pohlaví**

Pohlaví	Počet
muži	13
ženy	2

Tabulka č.2: **Věk respondentů**

Věk	Počet
15 – 25 let	2
26 – 35 let	7
36 – 45 let	3
46 a více let	3

Tabulka č. 3: **Náboženské vyznání a jeho praktikování**

Náboženství	Počet	Praktikující	
		ANO	NE
Islám	15	15	0

Tabulka č. 4: **Dosažené vzdělání**

Typ dosaženého vzdělání	Počet
základní	1
středoškolské	8
vysokoškolské	6

Tabulka č. 5: **Rodinný stav**

Rodinný stav	Počet
Svobodný(-á)	7
ženatý/vdaná	8
vdovec/vdova	0
rozvedený(-á)	0

Tabulka č. 6: **Vaše rodina**

Vaše rodina	Počet
zůstala v Afghánistánu	10
žije v jiné zemi	0
jiná možnost ⁷⁹	7

Tabulka č. 7: **Současné místo pobytu**

Místo pobytu	Počet
pobytové středisko	3
privátní pobyt	12

⁷⁹ Všechny sedm respondentů uvedlo, že jejich rodina s nimi žije v České republice

Tabulka č. 8: **Azylová procedura**

Azylová procedura	Počet
jsem žadatelem o azyl v ČR	4
mám udělen azyl v ČR	5
mám udělen dlouhodobý pobyt v ČR	3
mám udělen trvalý pobyt v ČR	2
jiná možnost ⁸⁰	5

⁸⁰ „jinou možností“ se zde rozumí další statusy v udělování mezinárodní ochrany, v tomto případě uvedlo 5 respondentů, že v ČR získali české občanství